

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Hvordan kan diakonien bidra til at barn som blir utsatt for omsorgssvikt finne språk for sine opplevelser?

Nora Hæhre Spitalen
Veileder
Forskningsjef Tormod Kleiven

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, våren 2014

AVH501: Masteravhandling (30 ECTS)]

Master i Diakoni

Forord

Jeg har alltid syntes at det har vært urettferdig at barn lider, fordi de har få muligheter til selv å forandre sin situasjon. Mitt engasjement for barn som er i en vanskelig livssituasjon ble forsterket, når jeg hadde institusjonspraksis i forbindelse med diakonistudiet. Da møtte jeg voksne som har det vanskelig på grunn av at de har hatt det vondt hjemme som barn. Noen av dem fortalte meg at det var få som spurte dem hvordan de hadde. Det gjør meg opprørt at vi voksne kan omgå barn som har det vondt, uten å gripe inn og gjøre noe for å bidra til at barnas situasjon blir bedre. Barn trenger at voksne lytter til deres historier, og hjelper dem å sette ord på deres erfaringer og følelser.

Takk til Tormod Kleiven for god veiledning og nyttige innspill.

Takk til Gunhild og Helene for korrekturlesning.

Takk til venner og medstudenter for gode pauser og oppmuntrende ord.

Takk til familien min som alltid har støttet meg og bidratt til å gi meg troen på at jeg kunne ta en utdanning, til tross for mine ekstra utfordringer.

Oslo 12.05.2014

Nora Hæhre Spitalen

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Innholdsfortegnelse	3
Kapittel: Innledning.....	5
1.1 Bakgrunn	5
1.2 Tema, problemstilling og avgrensning.....	6
1.3 Definisjon av sentrale begreper.....	7
1.4 Tidligere forskning som er relevant for avhandlingens tema.....	8
1.5 Metode og materiale.....	10
1.5.1 Metodisk fremgangsmåte	12
1.5.2 Feilkilder	12
1.6 Oppbygning.....	12
Kapittel 2: Omsorgssvikt.....	14
2.1 Hva er omsorg?	14
2.2 Hva er omsorgssvikt?	15
2.3 Tilknytning	16
2.3.1 John Bowlbys tilknytningsteori.....	16
2.3.2 Tilknytning og språk	18
2.3 Konsekvenser av omsorgssvikt	18
Kapittel 3: Barn og språk	21
3.1 Barns språkforståelse.....	21
3.2 Barns språkutvikling- med hovedfokus på barn i tidlig skolealder (fra seks til åtte år)	21
3.2.1 Syntaktisk og semantisk utvikling.....	22
3.3 Miljøets betydning for barns språkutvikling	23

3.3.1 Mulige negative konsekvenser av dårlig hjemmemiljø.....	26
3.4 Barns forhold til å snakke om sine opplevelser.....	27
Kapittel 4: Diakoni	29
4.1 Hva er diakoni?	29
4.2 Diakoniens posisjon ovenfor barn som blir utsatt for omsorgssvikt.....	29
4.3 Karitativ og profetisk diakoni	31
4.3.1 Karitativ diakoni.....	31
4.3.2 Profetisk diakoni	32
Kapittel 5: Analyse av barnehistorier.....	34
5.1 Presentasjon av barnehistoriene	34
5.2 Historienes relevans for avhandlingens problemstilling	36
5.2.1 Begrunnelser for hvordan jeg tolker barnas historier som fortellinger om det å bli utsatt for omsorgssvikt	36
5.2.2 Barnas relasjoner til foreldrene sine og hvilke konsekvenser dette kan få for deres språkutvikling.....	38
5.2.3 Barnas forhold til å snakke om sine opplevelser.....	41
5.2.4 Språk i historiene.....	43
5.3 Oppsummering av de viktigste funnene i analysen.....	45
Kapittel 6: Drøfting	47
6.1 Omsorgssvikt og barns språkutvikling.....	47
6.2 Språk for opplevelser – premisser for at barn kan uttrykke hvordan de har det	51
6.3 Diakoniens posisjon og arenaer for å møte barn utsatt for omsorgssvikt	57
6.4 Oppsummering og konklusjon	64
7 Litteraturliste	65
Vedlegg: Analyse av historiene skrevet av barn	69

Kapittel: Innledning

1.1 Bakgrunn

I denne avhandlingen kommer jeg til å skrive om barn som blir utsatt for omsorgssvikt. Det er svært urettferdig at barn blir utsatt for dette. Det ikke er deres skyld at foreldrene deres ikke er i stand til å ta vare på dem. Barn er prisgitt sine omgivelser. En konsekvens av dette er at de er svært sårbare, og påvirkes lett både positivt og negativt. Barndommen har stor betydning for resten av livet. Da jeg hadde institusjonspraksis møtte jeg mennesker som har det vanskelig, fordi de hadde det vondt hjemme som barn. De har fortalt meg at det var ingen som tok tak i deres situasjon og prøvde å hjelpe dem til å få det bedre.

En del av diakoniens oppdrag er at den skal ha et spesielt ansvar for de svakeste gruppene i samfunnet. Barn som blir utsatt for omsorgssvikt er en av de svakeste gruppene i samfunnet. De blir offer for de voksnes manglende evne til å gi dem omsorg, og å se dem som hele mennesker. I Diakoniplanen for Den norske kirke står at både som enkeltmennesker og som felleskap har et ansvar for å støtte og hjelpe mennesker i vanskelige situasjoner (2010:16). Noe av bakgrunnen for dette er at Jesus hadde en særlig omsorg for de svakeste i samfunnet. Dette viste han ved å omgås med og vise kjærlighet for mennesker som ble stigmatisert i datidens samfunn, for eksempel spedalske.

Jesus viste spesiell omsorg for barn. Ett eksempel på dette illustreres i Det nye testamentet i Matteusevangeliet 19, 13-15:

«De brakte små barn til ham for at han skulle legge hendene på dem og be, men disiplene viste dem bort. Da sa Jesus: «La de små barna være, og hindre dem ikke i å komme til meg! For himmelriket tilhører slike som dem.» Og han la hendene på dem. Så dro han bort derfra.»

Noen voksne kan møte barn som blir utsatt for omsorgssvikt med en negativ holdning. De kan bli kategorisert som «de umulige ungene» som bare lager bråk, og ikke følger med når de skal. Barna kan imidlertid også bli betraktet som de «de usynlige ungene» som kjennetegnes av at de er svært stille. En konsekvens av dette, kan være at deres stemme ikke blir hørt i de sammenhengene de er en del av.

Den norske kirke har et ansvar for barn som utsettes for omsorgssvikt. Mange barn blir utsatt for dette. Det er sannsynlig at noen av dem blir døpt. I dåpsritualet forplikter både kirken, foreldre og faddere å be for barna og å vise omsorg for dem.

1.2 Tema, problemstilling og avgrensning

Hovedtema i denne avhandlingen er barn som blir utsatt for omsorgssvikt, og hvordan de kan finne språk for sine erfaringer. Det er svært relevant å finne ut av hvordan barn som rammes av omsorgssvikt kan finne språk for dette. Mennesker er skapt som sosiale individer for å kommunisere med andre. Dette gjør at språket er en essensiell del av å være menneske (Lorentzten 1998:133).

Språket er viktig for å kunne reflektere, bearbeide vonde opplevelser, og være i stand til å tørre å spørre om hjelp. Aase Sundfær skriver at barn som utsettes for omsorgssvikt kan ofte ha problemer med å finne språk for sine følelser, tanker og erfaringer (2012: 19). Å være i stand til dette er også avgjørende for at barna skal kunne leve med sine vonde erfaringer videre i livet, uten at det går ut over livskvaliteten senere i tenårene og som voksen. Det er også viktig at barn er i stand til å sette ord på sine opplevelser for at de skal kunne be om hjelp. Det er også vesentlig at barn skal kunne regulere og reflektere omkring følelsene sine (ibid.). Jeg vil hevde at å være i stand til å dele sine erfaringer med andre kan bidra til å redusere smerten, som kan være en konsekvens av vonde opplevelser. «Diakoni har et særlig ansvar for dem som få eller ingen bryr seg om» (plan for diakoni 2010:7).

Barn som utsettes for omsorgssvikt er en sårbar gruppe, og er et viktig diakonalt anliggende. Mange av disse barna opplever sannsynligvis at få bryr seg om dem. De trenger spesielt at noen viser omsorg for dem og ser dem som hele mennesker.

Problemstillingen for denne avhandling er: «**Hvordan kan diakonien bidra til at barn som blir utsatt for omsorgssvikt finne språk for sine opplevelser?**» Jeg har valgt å avgrense meg til å skrive om barn i alderen ni til tolv år i denne avhandlingen. Barna i denne alderen begynner å bli selvstendige, men samtidig er de fortsatt avhengig av at foreldre viser dem omsorg. Sundfær viser til at noen barn tar særlig mye ansvar hjemme, for eksempel ved å lage mat og passe både småsøsken og foreldre (1999:91). Venner og fritidsinteresser betyr stadig mer i barnas liv. I denne alderen har de fleste barn også et godt utviklet språk. De har dermed

et godt grunnlag for å sette ord på sine opplevelser. En annen faktor som gjør at det er stor forskjell på barn i denne alderen fremfor yngre barn er at de eldste barna i denne aldersgruppen begynner å komme i puberteten. Det skjer både kroppslige forandringer og mange emosjonelle svingninger i deres liv. Barna i alderen ni til tolv år er mer reflekterte rundt sine erfaringer, tanker og følelser enn det yngre barn er. Samtidig kan de være åpne ovenfor sine omgivelser og kan dermed lett bli påvirket av mennesker de omgås, både på godt og vondt.

En av delproblemstillingene mine er «Hvordan påvirker omsorgssvikt barns språkutvikling?» Det er nødvendig å vite om det er noe i barns språkutvikling som kan bli negativt påvirket av at de blir utsatt for omsorgssvikt når jeg skal finne svar på avhandlingens hovedproblemstilling.

Den andre delproblemstillingen er «Hvilken posisjon kan diakonien ha i møte med barn som blir utsatt for omsorgssvikt?» Det er en forutsetning at diakonien har en betydning ovenfor det enkelte barn, for å kunne medvirke til at barn får et språk for sine opplevelser.

Det er mange begreper som kan anvendes for å beskrive barns viktigste omsorgspersoner. I denne avhandlingen velger jeg å bruke begrepet foreldre. Årsaken er at de aller fleste barn bor sammen med sine foreldre. Barn som bor i fosterhjem eller er adoptert bor ikke sammen med sine biologiske foreldre, men i praksis fungerer de som foreldre.

1.3 Definisjon av sentrale begreper

I det følgende underkapitlet vil jeg definere fire kjerneord i avhandlingen: omsorg, omsorgssvikt, språk og diakoni. Disse kommer til å bli behandlet nærmere i de ulike kapitlene.

Omsorg innebærer å hjelpe og ta vare på andre. Begrepet knyttes ofte til nestekjærighet. Omsorg forutsetter handling som bryter med individs egoisme (Martinsen 2003:14). Den gylne regel forteller mye om hva som bør kjennetegne omsorg «Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, det skal også dere gjøre mot dem.» (Matt 7,12 a).

I kapittel to vil dette begrepet behandles grundigere.

Ifølge Øyvind Kvello kan omsorgssvikt betegnes som forskjønnelse eller vanskjøtsel: «Det handler om en betydelig sviktende ivaretagelse av barnets grunnleggende behov for stimulering, oppfølging og beskyttelse» (2010: 34).

I kapittel to kommer jeg tilbake til en grundigere utdyping av omsorgssvikt.

Språket brukes for å formidle mening. Definisjonen av språk er det å uttrykke og motta ideer og følelser. Kommunikasjon bidrar til å definere språk. Dette begrepet stammer fra det latinske ordet «communicare». Ordet betyr å dele eller å gjøre noe felles. Alle former for overføring av for eksempel tanker, følelser, informasjon er kommunikasjon (Rommetveit 1972: i Tetzchner et. al. 1993:14). Språkets mening blir etablert gjennom samtaler. Forståelsen av språket er i stor grad situasjonsbestemt (Hagtvet 2004:63). Kapittel tre omhandler barns språk og utviklingen av dette. I avhandlingen kommer jeg til å legge størst vekt på barns verbale språk, men belyser også i noen grad det skiftelige språket.

Definisjonen av diakoni i følge plan for diakoni i Den norske kirke: «Diakonien er kirken omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærighet, inkluderende felleskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet.» (2010: 9). I kapittel fire vil jeg skrive mer om hva diakoni er, og dens relevans for avhandlingens problemstilling.

1.4 Tidligere forskning som er relevant for avhandlingens tema

I denne delen blir det presentere nyere forskning utført de siste femten årene. Innenfor fagfeltet diakoni og kirkens møte med barn som blir utsatt for omsorgssvikt. Jeg har søkt både etter internasjonal forskning og særlig etter norsk og nordisk forskning. Søkene ga hovedsakelig treff på masteravhandlinger og student oppgaver.

Semesteroppgave i diakoni grunnfag (2003): «Hvordan kan kirken, med særlig vekt på den diakonale rollen møte barn som har vært, og eller er utsatt for omsorgssvikt?» av Astri Johanne Holm ved Diakonihjemmet høgskole, handler om kirkens forhold til omsorgssvikt og hvilken betydning menneskers holdninger har i møte med mennesker som har blitt eller blir utsatt for omsorgssvikt (2003:3). Holdningene til dem som utøver diakoni kan få konsekvenser for hvordan de bidrar til at barn finner et språk for opplevelsene sine. Holm vektlegger også hvorfor diakonien/kirken har et ansvar ovenfor denne gruppen barn (2003:4-7). Det er en forutsetning for avhandlingens problemstilling at barn som blir utsatt for omsorgssvikt, er et diakonalt anliggende.

Masteravhandlingen: «Barns livsmestring og livstolkning. Et kvalitativt studium av trosopplæringsprosjekt med fokus på barn i alderen 6-12 år» av Inga Harsem (2009) ved Diakonihjemmet høgskole, handler om hvordan kirken kan gi barn som har det vanskelig hjelp til livsmestring. Harsem konkluderer med at den enkelte voksnes evne til å formidle tro til

hvert enkelt barn er viktig for hvordan barn opplever livsmestring og livstolkning. Hun konkluderer også med at det er sentralt å se barn som hele mennesker og som subjekter i trosformidlingen for at barn skal få en opplevelse av livsmestring (2009:79-80). Hvordan voksne formidler sine tros- og livserfaringer kan få betydning for barns livsoppfatning. Sannsynligvis kan det ha betydning for hvordan barn bruker språket for å formidle sine opplevelser. Harsem skriver at det i menighetene er større fokus på å se barn som subjekter¹ og dermed som handlende aktører i sitt eget liv (2009:80). Uten dette perspektivet kan det hende at diakonien bidrar til å tilføre barn et språk som ikke er deres språk, men de voksnes, og som derfor ikke samsvarer med barnas alder og modenhet.

Masteravhandlingen skrevet av Maria Stensvold Ånonsen (2012): «Hvorfor blir alle mine voksne borte? Om vold mot barn og Gudsrelasjonens potensielt livgivende betydning.», handler om barn som lever med vold i nære relasjoner, og om deres sårbarhet i møte med dette. Barnas stemmer og erfaringer blir fremhevet ved bruk av fortellinger fra barn selv. Stensvold Ånonsen vektlegger barns opplevelse og følelse av mening (2012:8-9). Hun fremhever hvordan barns erfaringer med vold kan prege deres opplevelse av trosformidlingen (ibid.). Mitt ønske er også å vektlegge barnas erfaringer. Barns opplevelse av å høre til i et felleskap kan være viktig for at diakonien skal kunne hjelpe barn med å finne språk for sine opplevelser. På den ene siden kan språket bidra til å skape gode og sunne relasjoner som gir en sterk følelse av tilhørighet, og bidra til at barn blir trygg på seg selv. På den andre siden kan språket medvirke til det motsatte. Det kan bidra til å gjøre dem utrygge og svekke barns opplevelse av å høre til.

Masteravhandlingen som er skrevet av Kirsten M. B. S. Finch (2013): «Kan kirken være den signifikante andre? Med grunnlag i ungdom når de har en rolle som pårørende til foreldre med psykiske lidelse.» ved Det teologiske menighetsfakultet, handler om hvordan kirken kan være den signifikante andre for ungdom som er pårørende til foreldre som har psykiske lidelser (2013:7). Det er nyttig å vite for denne avhandlingen hvilken problematikk kirken står ovenfor når den skal møte ungdommer som er pårørende til psykisk syke foreldre. Diakonien vil sannsynligvis stå ovenfor noen av de samme utfordringene når den skal hjelpe barn til å finne språk for sine erfaringer. Hvordan diakonien møter barn kan få konsekvenser for dens muligheter til å bidra til at barn finner et språk.

¹ Min oppfatning er at å se på barn som subjekter innebærer å betrakte dem som selvstendige individer med egne tanker og oppfatninger.

Studien (2001): « Light in the dark places': a study of ways in which the Church could improve its response to victims of child abuse» av Rebecca Howard, ATLAS handler om hvordan kirken skal forholde seg til barnemishandling . Det dreier seg både om hvordan kirken kan belyse denne utfordringen slik at prester og lekfolk blir bevisste på det, og om hva den kan gjøre for å hjelpe de barna som utsettes for mishandling (2001:10). Diakoni er en av kirkens vesen. Kirkens holdning til barnemishandling kan få konsekvenser for diakoniens møte med barn, som sannsynligvis kan påvirke hvordan den vil bidra til at barn finner et språk for deres erfaringer.

1.5 Metode og materiale

Dette er en kvalitativ avhandling². Jeg kommer til å anvende fem historier som er skrevet av barn selv, som har opplevd/oplever å bli utsatt for omsorgssvikt, som avhandlingens empiriske materiale. Jeg har valgt å legge stor vekt på historiene fra barna selv er at det er de som har erfaringer som vet best hvordan det å bli utsatt for omsorgssvikt oppleves. Jeg har brukt mye tid på å finne gode historier. Det har vært vanskelig å finne fortellinger som barn har skrevet selv. Det kan tyde på at det for mange barn er et tabu å snakke om og/eller mangler språk for erfaringene sine. Mange av dem kan også mangle arenaer for å uttrykke seg. En annen grunn til at det har vært utfordrende å finne materiale kan være at barn ikke er myndige, og har derfor ikke i like stor grad som voksne mulighet til å publisere sine historier. Samtidig har også barn mulighet til å publisere, for eksempel gjennom leserinnlegg og blogger.

Et av kriteriene som ligger til grunn for utvelgelsen av historiene er at historiene er blitt skrevet av barn selv i alderen ni til tolv år. Det andre kriteriet er at fortellingene skulle være skrevet etter 2000. Årsaken til at jeg ikke har valgt eldre materiale, er at forståelsen for hva som regnes som omsorgssvikt forandrer seg i samsvar med samfunnsendringene. Mitt ønske var å finne fortellinger som i størst mulig grad er i overensstemmelse med dagsaktuell forståelse av omsorgssvikt.

Det tredje kriteriet er at det skulle være sannsynlig ut i fra historiene at barna blir/har blitt utsatt omsorgssvikt i hjemmet.

² Kvalitativ metode innebærer «å identifisere og beskrive kvaliteter ved sosiale fenomener» (Frode Nyeng:2002:71). Det kan handle om å undersøke hvilken mening hendelser og erfaringer har for individer.

Ut i fra disse kriteriene har jeg valgt ut fem fortellinger³. Det er noen svakheter ved de valgene som er tatt i metoddelen, og som vil få konsekvenser for resten av avhandlingen. I fortellingene er det bare noen sider ved omsorgssvikt som blir fremhevet. Historiene er korte, og derfor er det sannsynlig å anta at barna ikke skriver om alle sidene ved omsorgssvikt de har opplevd. Analyse materialet gir kun grunnlag for å fremheve noen sider ved å oppleve omsorgssvikt. Dette kan igjen ha betydning for konklusjonen på avhandlingens problemstilling. Den andre svakheten er at noen av fortellingene er svært korte, mens andre er lengre. Det gjør at enkelte av barnas stemmer kommer mer til uttrykk enn andre. Barna som har skrevet fortellingene er mellom ni og tolv år. Det kan være store forskjeller i denne aldersgruppen når det gjelder hvordan barn bruker språk. To av historiene er skrevet av tolv år gamle barn, og det er ingen av historiene som er skrevet av ti åringer. Dette er en svakhet, fordi det er sannsynlig at barn formidler annerledes når de er ti og når de er tolv. Tolvåringers erfaringer vil kanskje være andre enn tiåringers.

Jeg har valgt narrativ analyse⁴ for å analysere disse fortellingene. Begrepet «narrativ» stammer fra latin og som substantiv betyr ordet «fortelling» (Willumsen 2006:42). Begrepet «fortelling» anvendes synonymt med begrepet «narrativ». Narrativ analyse innebærer å beskrive en rekkefølge av hendelser hvor den som formidler uttrykker sin oppfatning av sammenhengen mellom forskjellige begivenheter (Thagaard 2008:120). Definisjonen på å analysere er: «Å analysere betyr å dele noe opp i biter eller elementer. Det forskeren undersøker betraktes som sammensatt av enkelte bestanddeler, og målet er å avdekke et budskap eller en mening, å finne et mønster i datamaterialet.» (Johannessen et.al. 2010:164).

Analyse av fortellinger kan brukes til å få informasjon om blant annet sosiale relasjoner (Thagaard 2008:120). Min oppfatning er at historiene som barna har skrevet gir informasjon om deres relasjon til sine foreldre.

Narrativ analyse legger vekt på at den som fortolker en tekst ikke kan tillegge den noen annen informasjon enn det som står i den konkrete historien. Dette perspektivet innebærer at fortolkeren ikke bare er oppmerksom på innholdet i teksten, men også måten teksten er formulert på (Willumsen 2006:40). I denne avhandlingen er det vesentlig å vektlegge både innholdet i fortellingene og måten historiene er skrevet på. Grunnen er at begge deler kan gi verdifull innsikt i hvordan diakonien best kan hjelpe barn til å finne et språk for sine

³ Se kapittel 5.

⁴ Fortellingsanalyse.

opplevelser. Barnas uttrykksmåte forteller mye om både innholdet og hvordan de bruker språket.

I tillegg til primærkildene, barnas historier, kommer jeg også til å benytte meg av teoretisk materiale for å få en bedre faglig innsikt i temaene: omsorgssvikt, tilknytning, barns språkutvikling og hvordan deres miljø påvirker denne utviklingen, og diakoni⁵.

1.5.1 Metodisk fremgangsmåte

Teori ble anvendt i analysen for å gi en tydelig faglig forankring. En mal for narrativ analyse ble brukt som analytisk verktøy for å dele inn fortellingene i ulike kategorier⁶. De enkelte historiene ble analysert, og det ble vektlagt hva de kunne tilføre avhandlingens problemstilling. Til slutt kategoriserte jeg innholdet i fortellingene i hovedtemaer som er relevant for problemstillingen.

1.5.2 Feilkilder

Analysen av fortellingene er bare foretatt på grunnlag av den informasjonen som er gitt i historiene. I fortellingene er det få opplysninger som blir gitt. På bakgrunn av dette er det mulig at analysen ikke samsvarer med barnas oppfattelse av virkeligheten. Dette er en feilkilde som svekker analysens interne validitet.

1.6 Oppbygning

Avhandlingen består av tre hoveddeler: en teoridel som vil inneholde teoriperspektiver på omsorgssvikt, barns språk og diakoni, en empiridel som består av analyse av primærkildene og en drøftingsdel hvor jeg vil diskutere problemstillingen min i lys av teori og analyse.

De ulike hoveddelene er nært knyttet sammen, og må derfor være med for å svare på avhandlingens problemstilling. Teoridelen er sentral for å gi innsikt i og forståelse for avhandlingens tema. Faglig kunnskap om dette er en forutsetning for å kunne analysere primærkildene, samt drøfte hvordan diakonien kan bidra til at barn finner et språk.

Empiridelen er nødvendig for å vise hvordan barn kan bruke språk. Drøftingsdelen er en forutsetning for å diskutere avhandlingens problemstilling

Etter innledningen kommer kapittel to «Omsorgssvikt» som vil handle om ulike teoriperspektiver på hva omsorgssvikt er, og noen konsekvenser av dette som kan ha betydning for barns språkutvikling. Det er nødvendig å ha en grunnleggende forståelse av

⁵ Se litteraturliste.

⁶ Se skjema for dette i vedlegg.

omsorgssvikt og hvilke konsekvenser dette kan ha for barns språk, for at diakonien skal kunne bidra til at de finner språk for sine opplevelser. For at avhandlingens øvrige kapitler skal kunne relateres til barn som utsettes for omsorgssvikt er det behov for kunnskap om dette.

I kapittel tre «Barn og språk» tar jeg for meg miljøets betydning for barns språkutvikling, samt språkforståelse og språkutvikling. Det er viktig å finne ut om og eventuelt på hvilken måte miljøet påvirker barns språk for å kunne svare på avhandlingens problemstilling.

Kunnskap om språkforståelse og språkutvikling er også vesentlig for dette. Det kan være nyttig å ha kjennskap til språk hos barn for å kunne redegjøre for hvordan diakonien kan gjøre barns språk rikere.

Kapittel fire «Diakoni» vil handle om hva diakonien kan tilføre barns språk når de utsettes for omsorgssvikt. En forutsetning for å kunne svare på hvordan diakonien kan bidra til at barn får et språk for sine opplevelser er ha god kunnskap om diakoni.

I kapittel fem «Analyse» vil det være presentasjon, og analyse av primærkildene, historiene skrevet av barn. Disse vil gi innsikt i hvordan de kan bruke språk til å formidle sine erfaringer. Primærkildene og analysen av disse kan gi viktige perspektiver til drøftingsdelen. Det kan også bidra til gi svar på hvordan diakonien kan bidra til at barn som blir utsatt for omsorgssvikt kan finne språk for sine opplevelser.

Kapittel seks «Drøfting» vil inneholder diskusjon av teoridelen og analysedelen, som er en forutsetning for å finne svar på avhandlings problemstilling. Kapitlet vil også inneholde en konklusjon og oppsummering.

Kapittel 2: Omsorgssvikt

I dette kapittelet kommer jeg til å gjøre rede for hvordan omsorg og omsorgssvikt kan defineres, tilknytting, og om John Bowlbys tilknyttingsteori (1988).

2.1 Hva er omsorg?

Begrepet omsorgssvikt innebærer mangelfull omsorg. For å få en bedre forståelse av hva omsorgssvikt handler om, kan det derfor være nyttig å se på hva omsorg betyr.

Omsorg for andre mennesker innebærer å ha tilsyn som forhindrer skader samt ulykke, stimulering, og danne tilknytning som skaper trygghet og tillitt til andre. Ved omsorgssvikt vil et eller flere av disse momentene være lite tilgodesett eller være fraværende. Omsorg har både en oppmerksomhets - og et handlingsaspekt, man skal både være i stand til å være empatisk mottaker og kunne utøve omtanke på en konkret måte. Dette innebærer i praksis å kunne trøste barn og beskytte dem mot farer (Thormann 2009:118). I stortingsmeldingen nummer 25 blir det dessuten vektlagt at omsorg handler om å bry seg om, vise empati med og ha respekt for andre (2005-2006). Omsorg blir både formidlet gjennom konkret handling og holdning ovenfor mennesker (ibid.).

Dermed kan omsorg forstås som fundamentet i menneskets liv. Ifølge Arne Johan Vetlesen er alle mennesker avhengige av å få omsorg hele livet igjennom. Han skriver at omsorg er et svar på tre grunnvilkår i menneskets liv: sårbarhet, avhengighet, og dødelighet (2001:27 -30). Dette gjør at alle mennesker trenger omsorg. Til tross for dette betyr det ikke at det er en svakhet å være avhengig av omsorg. Det er en del av å være menneske. Alle er avhengig av anerkjennelse, støtte, og oppmuntring fra andre (ibid.).

Omsorg oppleves ikke alltid positivt. Øyvind Foss skriver at omsorg er tvetydig. Han hevder at omsorg kan oppleves som tvang, ufrihet og avmakt, for eksempel når den udøves uten empati (2005:81-82). Omsorg kan forstås ut i fra et relasjonelt ståsted, som forutsetter avhengighet. Avhengighet blir ofte sett på negativt i dagens samfunn. Dette begrepet blir gjerne assosiert med å ikke være selvhjulpne. Å være selvhjulpne er et ideal i dagens samfunn (Martinsen 2003:44). Dette er et paradoks, da alle er avhengig av andre mennesker. Ingen mennesker er selvhjulpne i så stor grad at de er i stand til å klare seg på egenhånd uten hjelp og støtte fra sine medmennesker. Dette gjelder spesielt barn som trenger foreldre som er tilstede for dem både på det fysiske og psykiske plan. På bakgrunn av at omsorg ofte blir

forbundet med avhengighet, og da avhengig blir forstått som negativt, kan begrepet omsorg bli nedvurdert (ibid.).

På grunnlag av det Thormann (2009), Vetlesen (2001), Foss (2005) og Martinsen (2003) skriver om omsorg, kan det hevedes at omsorg bør være et grunnleggende trygghetsfundament i alle barns liv. Det bør være en faktor som alltid er tilstede i deres liv som sørger for at de får dekket sine grunnleggende fysiske og emosjonelle behov, som å bli anerkjent og verdsatt. I tillegg bør omsorg være ekte, som innebærer at de eller den som utøver gjør det med en stor grad av empati.

Martinsen skriver at avhengighet og omsorg blir forbundet med å være passiv og uselvstendig (2003:46). Jeg vil hevde at det er mulig å utøve omsorg ovenfor barn, på en slik måte at det er med på å fremme og utvikle barns selvstendighet og initiativ. Når barn får dekket sitt omsorgsbehov, vil de bli trygge og tillitsfulle. Da trenger de ikke å være engstelige for at de ikke får tilfredsstilt sine grunnleggende behov for omsorg. En konsekvens av dette kan være at barn kan bruke mer energi til å utvikle sine språkferdigheter.

2.2 Hva er omsorgssvikt?

Det er vanskelig å vurdere hva som regnes som mangelfull omsorg for barn. En av årsakene til dette er at det er individuelt når det gjelder sårbarhet og behov for beskyttelse (Kvelling 2007: 35-6). Det finnes mange ulike definisjoner av omsorgssvikt. Et felles aspekt ved de forskjellige definisjonene, er at omsorgssvikt blir betraktet som forsømmelse, som en handling av unnløst (Moran 2009:3).

Jeg velger å bruke definisjonen til Connie. M. Tang: «omsorgssvikt forekommer når barn ikke får dekket sine fysiske og/eller psykiske behov»(2008:359). Min tolkning av definisjonen er at alle menneskets behov ligger implisitt i denne, også de åndelige og sjellege behovene. Denne definisjonen plasserer barnet i sentrum og gjør barnet til subjekt der. I denne definisjonen blir kun barns manglende behov vektlagt. I avhandlingen ønsker jeg å vektlegge hvordan barn selv opplever det å bli utsatt for omsorgssvikt. Derfor er det naturlig å velge en definisjon som fokuserer på barn og deres manglende behov ved omsorgssvikt.

I tillegg rommer denne definisjonen også andre aspekter som jeg ser på som relevant når det gjelder omsorgssvikt. Jeg vil hevde at det indirekte i definisjonen blir formidlet at foreldre ikke dekker barns behov. I definisjonen gir en bredere innfallsvinkel i hva omsorgssvikt er enn definisjoner som legger vekt på foreldrenes mangelfulle evner til å ta vare på barn. Definisjonen inkluderer at omsorgssvikt kan skje i andre sammenhenger enn i familien. Til

tross for at mitt hovedfokus vil være barn som blir utsatt for omsorgssvikt i familien, kan jeg ikke utelukke jeg at barna i fortellingene utsettes for omsorgssvikt også i andre sammenhenger. En av svakhetene ved definisjonen er at den ikke er spesifikk nok. Ved å utelukke foreldrenes oppgave i å ivareta barns behov kan det være vanskelig å definere hva som er deres grunnleggende behov. I denne avhandlingen vil jeg derimot ikke begi meg ut på den vanskelige oppgaven som det er å definere barns grunnleggende behov. Det er ikke vesentlig for å kunne svare på avhandlingens problemstilling å undersøke dette. Derfor vil ikke denne svakheten ha en stor betydning for denne avhandlingen.

Ifølge Kari Killén er barn som utsettes for omsorgssvikt er en mangfoldig gruppe. Det er vanlig å skille mellom fem hovedkategorier av omsorgssvikt: vannskjøtsel, psykisk omsorgssvikt, aktiv fysisk mishandling, aktiv psykisk mishandling og seksuelle overgrep (2009:33). Barn som blir utsatt for en av formene blir gjerne utsatt for flere. I tillegg vil alvorlighetsgraden av omsorgssvikt variere (Killén 2009:33). Felles kjennetegn for alle variantene av omsorgssvikt er at de handler om mangel på erkjennelse av og respekt for barns behov i stor eller liten grad (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Killén 2004:193).

2.3 Tilknytning

Tilknytning kan defineres som nære emosjonelle bånd til bestemte personer som kan gi små barn trøst, beskyttelse og ro (Hart & Schwartz 2009: 65-66). Foreldres evne til å gi barn omsorg er en forutsetning for barn psykiske utvikling og fysisk og psykisk helse (Mathiesen 2008: 45-46). Tilknytning er en mulig innfallsvinkel for å forstå hva omsorgssvikt innebærer. Omsorgssvikt kan forstås på bakgrunn av tilknytning, da det handler om å tilfredsstillende grunnleggende behov hos barn. Derimot vil ofte omsorgssvikt medføre hel eller delvis mangel på at barn får dekket sine behov, for eksempel behovet for beskyttelse.

2.3.1 John Bowlbys tilknytningsteori

Bowlbys tilknytningsteori er en sentral teori innenfor tilknytningsforskning, som har hatt stor innflytelse på moderne tilknytningsteori. I tillegg har den i stor grad bidratt til å gi kunnskap om sammenhengen mellom senere personlighetsutvikling og tidlige omsorgserfaringer (Smith 2006: 139).

Bowlby skrev at tilknytningsteori kan beskrives som tydelige atferdsmønstre som får konsekvenser både for barn, ungdom og voksne (1988:119).

Foreldre spiller en avgjørende rolle i tilknytningsatferden (Bowlby 1988:120-121). Samspillet mellom foreldre og barn består i begynnelsen av emosjonell kontakt og oppførsel. Til tross for at samspillet etter hvert blir supplert med språk og mediert kommunikasjon, er den emosjonelle kontakten svært viktig resten av livet (Bowlby 1988:121-123).

De første levemånedene dannes mange av de reaksjonene som senere inngår i tilknytningsatferden. Det skjer imidlertid ikke organisering av disse før siste halvdel av første leveår. Tilknytningsatferd utvikles til å bli et organisert system ved at barna utvikler evnen til å huske foreldrene selv om de ikke er der. Denne evnen utvikles fra seks måneders alderen. Dette fører til at barn blir i stand til å danne representasjoner og skape en indre arbeidsmodell⁷ av sine foreldre. Arbeidsmodeller er med på å styre, tolke, og forutsi oppførsel, tanker og emosjoner i forhold til foreldre. Etter hvert utvides disse når barn tolker foreldres atferd og normer for hvordan de bør opptre i samspill med andre mennesker. På bakgrunn av dette danner barn sammenlikning og gjenkjenning av foreldrene deres (ibid.).

Tilknytningsmønstrene som blir dannet i småbarnsalderen er som regel vedvarende. De positive og negative mønstrene er konstante i relasjonen mellom foreldre og barn (Bowlby 1988:129). Barns forventninger til sine foreldre preges av tidlig samhandling med dem, som vil ha en stor innflytelse på nye erfaringer (Smith 2006:156). Til tross for dette er det ikke nødvendigvis slik at mønstrene vedvarer. I de to-tre første leveårene blir det dannet tilknytningsmønstre i forholdet mellom foreldre og barn, men disse endres dersom foreldrene begynner å behandle barn annerledes (Bowlby 1988:127).

Ifølge Bowlby blir tilknytningsmønstrene etter hvert en del av barnet (1988:129). Barns oppfatning av hvor emosjonelt til stede foreldrene er for dem har i stor grad sammenheng med arbeidsmodellene. Arbeidsmodellene har større innvirkning på tilknytningsforhold etter spedbarnsalderen enn fysisk nærhet. De blir dannet på bakgrunn av oppførselen og kommunikasjonen mellom barn og foreldre (Bowlby 1988:129).

Dersom barn blir møtt med medfølelse og støtte av sine foreldre, vil foreldrene fungere som en sikker base som barna alltid kan vende tilbake til (Bowlby 1988: 9). Når barn blir elsket og respektert vil de oppleve at de er verdifulle. Når barn derimot opplever at foreldrene er usikre og ambivalente i møte med dem vil de bli usikre. Det betyr at måten barn blir møtt på av sine

⁷ «Indre arbeidsmodeller er mentale tilstander som har både kognitive og affektive komponenter» (Smith 2002:45)

foreldre får betydning for deres opplevelse av seg selv og tilknytning til andre viktige personer.

2.3.2 Tilknytning og språk

Ifølge Bowlby blir arbeidsmodeller etablert og opprettholdt på bakgrunn av verbal og nonverbal kommunikasjon (1988:9). De arbeidsmodellene barn danner av sine foreldre og deres atferd, deres måte å kommunisere på og samspillet av dette, blir grunnlagt i de første leveårene. Arbeidsmodellene blir dannet på bakgrunn av de forestillingene foreldre har til barn, og hva de kommuniserer til dem. Disse blir også etablert på bakgrunn av barns forventninger til arbeidsmodellene (1988:129-30).

Arbeidsmodellene i første leveår danner grunnlag for en kompleks forståelse av barn selv. I dialog med foreldrene danner barn felles hukommelse med dem omkring de første selvbiografiske hendelser. Foreldrene kan tolke og snakke om disse hendelsene med barn og på den måten hjelpe dem til finne sin egen selvoppfatning, og deres følelsesmessige reaksjon.

Det foregår endringer i kvaliteten rundt tilknytningsatferd etter hvert som barn blir eldre. Språklig samhandling har sannsynligvis større betydning for barns tilknytning fra de er omtrent tre år enn fysisk kontakt. Det språklige samspillet ved atskillelse og gjenforening har betydning for kvaliteten på tilknytningen (Smith 2002:103).

Barns utvikling av språklige ferdigheter kan danne nye muligheter i relasjonen mellom barn og voksne. I tillegg kan det skape utfordringer for barns opplevelse av om omsorgspersonene er tilgjengelige (Smith 2006:145-146).

2.3 Konsekvenser av omsorgssvikt

I dette avsnittet vil jeg vektlegge noen av konsekvensene omsorgssvikt kan ha for barns språkutvikling. Disse konsekvensene vil variere fra individ til individ. Det er en rekke ulike faktorer som påvirker følgene av dette, blant annet barns intelligens og relasjoner til søsken og slektninger (Tang 2008:366, Cicchetti 2002:141). Jeg kommer til å gjøre rede for tre konsekvenser som i særlig grad påvirke kan barns evne til finne språk for opplevelsene sine, deres svekkende evner til å regulere følelser, mangelfulle sosiale evner og deres problemer med å beskrive seg selv på en realistisk måte ovenfor andre.

Det er usikkert hvorvidt mangel empati er medfødt eller miljøbettinget. Likevel er det stor enighet blant forskere om at utvikling av empati blir til i samspillet mellom foreldre og barn.

Mangel på evne til å vise empati hos barn har ofte sammenheng med at barn har blitt møtt med lite empati selv (Frick 2003:19). Foreldre som har mangelfulle empatiske evner kan overføre dette til barn, for eksempel ved at foreldrene opptrer nedverdiggende i samspill med barn (Kvello 2007:136-137). Dette kan føre til at barn utvikler dårlig evnen til å regulere emosjoner. Ifølge Kvello innebærer regulering av emosjoner en indre bearbeiding av følelser, samt hvordan følelser påvirker atferd (2007:135).

Konsekvensene av dårlig utviklet emosjonsregulering kan være at barn har problemer med både å forstå andres og egne følelser (Kvello 2007:49). Ifølge Sundfær er sannsynligvis årsaken at barn tidlig lærer at de ikke skal vise følelser (2012:111). Mange barn slutter tidlig å uttrykke emosjoner for å tilpasse seg foreldrene sine for å unngå å bli avvist av dem (Haavind og Øvreide 2007: i Sundfær 2012). Dersom barna opplever at følelsene deres ikke blir møtt og blir gitt et språk av foreldrene, blir de ofte ulykkelige og ensomme. De erfarer dermed at deres reaksjoner ikke har betydning. En konsekvens av dette er at de får ikke hjelp til å forstå seg selv, og regulere sine emosjoner (Sundfær 2012:111). Dette påvirker barns språkutvikling negativt. Når barn ikke viser følelsene sine unngår de å vise hvordan de har det. Da lærer de seg heller ikke å finne språk for sine emosjoner (ibid.).

En annen konsekvens er at barn kan mangle sosiale evner og dermed bli sosialt isolert (Moran 2009:6). Dette kan ha sammenheng med at barn har problemer med å forholde seg til andre mennesker dersom ikke de dårlige mønstrene som er et resultat av omsorgssvikt, blir møtt med korreksjon (Johansen 1998:16). Foreldre spiller en viktig rolle når det gjelder barnas potensial til og selv å utvikle gode sosiale relasjoner til jevnaldrende (Hildyard & Wolfe 2002: 42. Bolger & Patterson 2001:549). Foreldre som selv har blitt usatt for omsorgssvikt har ofte ikke like god støtte i sitt sosiale nettverk, som foreldre som ikke har blitt utsatt for omsorgssvikt har. Deres evner til å danne sosiale nettverk vil ofte påvirke barns evner til å danne et godt sosialt nettverk (Kvello 2006:255). Barn utvikler språkferdigheter i samspill med voksne og andre barn. Når de har betydelig mindre omgang med jevnaldrende enn det som er vanlig for deres alder vil dette sannsynligvis ha negative konsekvenser for deres språkutvikling.

En tredje konsekvens er at barn kan ha vanskeligheter med å beskrive seg selv på en realistisk måte som er gjenkjennelig for andre. Dette fører ofte til problemer med å danne en helhet av ulike erfaringer, og forstå sammenhengen mellom handling og resultat (Maughan & Cicchetti 2002: i Kvello 2006). Det er ved at barn formidler sine tanker til omgivelsene, at de til en viss grad får en forståelse for hvordan de oppfatter seg selv og hvordan de oppfatter

sammenhengen mellom handling og resultat. Måten som barna formidler dette på kan fortelle noe om deres språkforståelse.

Kapittel 3: Barn og språk

Dette kapitlet har fire underkapitler: barns språkforståelse med fokus på deres språkutvikling i tidlig skolealder, om miljøets betydning for barns språkutvikling og barns forhold til å snakke om sine opplevelser.

3.1 Barns språkforståelse

Språket har tre grunnleggende funksjoner; evnen til å forstå, muligheten til å uttrykke seg og evnen til abstrakt tenkning (Andreasen, Houmøller 2004:12). Mennesker utvikler forståelsen av språk og utvikler deres språkferdigheter hele livet. Barns språkforståelse og utvikling begynner allerede i spedbarnsalder (Institutt for lingvistiske og nordiske studier). Likevel skjer de viktigste endringene i barns språk før de er åtte til ni år gamle (Tetzchner et al 1993:302).

Barn har behov for kunnskap om verden som språket er en del av, for å skape innhold i ordene. Dette er nødvendig for at kommunikasjonen mellom individer skal være vellykket. For å være i stand til å lykkes i deres kommunikasjon med ulike individer er barn avhengige av ganske presise språkferdigheter for å skape meningsbærende setninger og ord (Hagtvatn 2004:91). En sentral del av forhandlingene som foregår i kommunikasjonen mellom mennesker handler om å verifisere felles kunnskap (Lorentzen 1998:158).

Ett ord kan ha ulik mening⁸ for individer. Årsaken er at ord ofte kan være forbundet med følelser og dermed har individer ulike assosiasjoner til ordet. Det er viktig å være bevisst på at enkeltindividers oppfatning av ordet blir i hovedsak påvirket av tre faktorer: Den meningen kulturen tillegger ordene, personlig oppfatning av ordet hvor emosjoner har betydning for denne og konteksten. Situasjoner skaper i stor grad mening til ordene hos småbarn. Deres forståelse av ord blir i stor grad definert ut i fra de personlige erfaringene deres. Større barns forståelse av ordet er i større grad kulturelt betinget, selv om personlig erfaringer og emosjoner spiller en sentral rolle (Hagtvatn 2004:91-95).

3.2 Barns språkutvikling- med hovedfokus på barn i tidlig skolealder (fra seks til åtte år)

⁸ Polysenne.

3.2.1 Syntaktisk og semantisk utvikling

Det er vanlig at barn fra tre til fire års alderen snakker relativt forståelig (Institutt for lingvistiske og nordiske studier). Barns setningsoppbygging i fem- seksårsalderen, er ganske lik voksnes (Tetzchner et. al 1993:267). Til tross for dette bruker de vanligvis flere ufullstendige setninger enn voksne. De bruker også mindre varierte innlederord⁹ (Simonsen 1983: i Tetzchner et. al 1993:267).

Barn utvikler ganske langt opp i skolealder evnen til å anvende bestemte artikler og bøyninger til å knytte samtalen sammen, og/eller til å referere til noe som de har sagt tidligere. Det er vanlig hos store barn og voksne å bruke bestemte artikler og bestemthetsbøyninger til dette. Mindre barn bruker som regel bestemthetsbøyninger og bestemte artikler i stor grad til påpeking¹⁰ (Tetzchner et. al 1993:279-280).

De fleste barn har et velutviklet og stort ordforråd og en god forståelse av begreper i syv års alderen, mens noen barn ligger langt etter i den semantiske utviklingen sammenlignet med sine jevnaldrende (Høigård 2006:110). De er aktive når det gjelder å samle og skape nye ord (Tetzchner et.al 1993:274; Engen 2002:66).

Store barn assosierer ord på en annen måte enn yngre barn. Førskolebarn assosierer ord ved å bruke begreper som ofte anvendes sammen med ordet (Tetzchner et al 1993:275-277), for eksempel ved å assosiere varme og sol. Ordene som barna bruker kan høre hjemme i en annen ordklasse enn det ordet de assosierer til. Derimot når større barn skal assosiere fritt til ord, gjør de det ved og blant annet bruke ord som har lignede betydning eller motsatt betydning (ibid.).

Det kreves både pragmatisk¹¹ og lingvistisk kompetanse for å mestre å formidle en tekst. Barns språk utvikler seg gradvis fra et situasjonsavhengig språk til et situasjonsuavhengig språk, som gjør dem i stand til å fortelle om hendelser som har skjedd. I syv-åtteårsalderen mestrer de fleste barn å fortelle i monolog. De mestrer også fortellingsgrammatikk¹² (Høigård 2006:175-183).

⁹ Konjunksjoner og adverb, for eksempel for.

¹⁰ Ord som blir brukt til påpekning kalles deiktriske ord. Det er personlige og påpekende pronomen, stedsadverb og bestemte artikler. Ordene kan bare forstås på bakgrunn av den referanserammen som de blir anvendt i. Barn lærer denne typen ord. Allerede ord i to-års alderen bruker barn slike ord.

¹¹ «Læren om språkbruk og om reglene for hvordan språket skal brukes i samspill mellom mennesker» (Hagtvet 2004:100)

¹² De ubevisste reglene som man bruker i språket for å formidle.

3.3 Miljøets betydning for barns språkutvikling

Barn som blir utsatt for omsorgssvikt har ofte et dårlig hjemmemiljø, da mange av foreldrene til disse barna ikke har evne til og/eller vilje til å dekke barnas behov. Derfor er det nyttig å være klar over hvilken betydning miljøet og spesielt foreldre har for barns språkutvikling. Miljøet er en sentral faktor når man skal forklare barns språkutvikling (Hagtvet 2004:108). Det kan også være en innfallsvinkel til å forstå hvorfor barn utvikler språk ulikt. Det er nødvendig å vite hvilken betydning det sosiale miljøet kan spille for barns språkutvikling for å kunne finne ut av hvordan diakonien kan bidra til at barn finner et språk for sine opplevelser. I tillegg er det sentralt å vite hvorfor barn utvikler språk. Grunnen er at diakonien bør være oppmerksom på å ta hensyn til dette når den skal bidra til at barn finner et språk for sine opplevelser.

Barn har god evne til å tilegne seg språk (Høigård 2006:21). Deres språktilegnelse skjer innenfor en sosial kontekst (Tetzchner et al. 1993:17). Miljøet har en avgjørende betydning for at barn skal ha en normal språkutvikling. Det er gjennom samspill med andre at barns språkutvikling foregår (Høigård 2006:21). I samspillet med andre lærer barn blant annet ords betydning, og deres mening. Ords mening læres i situasjoner, og er i stor grad individuell (Andreasen og Houmøller 2004:14).

I barns tidlige språkutvikling spiller foreldre en sentral rolle. Tidlig samspill er nødvendig for en normal utvikling der barn er aktive deltakere. Grunnlaget for det tidlige samspillet mellom barn og foreldre er ofte barns atferd og signaler. Dette kan være utgangspunktet for en «dialog». Grunnen er at gjennom barns signaler og atferd kan de formidler sine behov, og foreldre bør svare på dette. Likevel er det i stor grad foreldre som former samspillet mellom dem gjennom felles oppmerksomhet og turtaking¹³. Ofte former foreldre samspillet slik at det ligner på kommunikasjon, selv når barn ikke er stand til å bruke språket (Statped 2011, Tetzchner et al. 1993:192-193).

Barn er ikke bare passive mottakere i en språklig læringsprosess, men også aktive deltakere, og dermed på å forme sitt miljø. Det er viktig å være klar over at barn er kreative og produktive individer for å forstå barns språkutvikling. Dette innebærer at barn skaper mening

¹³ Turtaking betyr en serie turer der to eller flere personer veksler mellom å ta initiativ i kommunikasjonen med hverandre. Dette gjelder både i verbal og non-verbal kommunikasjon (Statped 2011).

ut av det voksne lærer dem. Disse erfaringene av meningsskaping gjør at barn blir aktive deltakere i det kommunikative samspillet ved at de lærer å uttrykke deres forståelse av språket (Tetzchner et.al.1993:93-96).

Det er i barns første leveår at grunnlaget for språkutvikling blir lagt (Høigård 2006:19). Foreldres språk har stor betydning helt fra spedbarnsalderen. Årsaken til dette er at barn lærer språk ved at det blir snakket rundt dem. Spedbarnets oppmerksomhet er i stor grad preget av medfødte preferanser. Denne oppmerksomheten kan foreldre bruke til å skape felles interaksjon (Tetzchner et al. 1993:82-84, Lorentzten 1998:92-93). I stimuleringen og omsorgen av barn er det viktig at foreldre tilpasser språket til dere alder. Det viktigste i den tidlige fasen av barns liv er at foreldrene snakker til dem, og ikke hva som blir sagt (Høigård 2006: 31).

Foreldre spiller også en viktig rolle i utviklingen av barns pragmatiske kompetanse. Det handler om å ha evne til å kunne leve seg inn i andres situasjon og kunne forstå situasjoner (Jægerum 2007:36.) Foreldre har ansvar for å hjelpe barn til å forstå ulike kontekster, for eksempel trafikkregler som at det ikke er lov til å gå over veien på rødt lys fordi man da kan bli påkjørt. Det er viktig å forstå konteksten for å skjønne allmenne regler. Når barn opplever at konteksten har betydning er det en guide for barn i lignende situasjoner. En del av den pragmatiske kompetansen handler om å kunne tilpasse seg omgivelsene. Derfor er det et pragmatisk problem dersom barn ikke har forståelse for konteksten (Jægerum 2007:91-98). Barns pragmatiske vansker kan ha sammenheng med at foreldre har dårlige erfaringer i egen barndom. Dette kan føre til at de blir svært autoritære ovenfor egne barn (Jægerum 2007:39). Dette kan være en årsak til at de ikke i tilstrekkelig grad har fått utviklet sine evner til å leve seg inn i andres situasjon. Når barn opplever at de ikke blir forstått kan det føre til at de mister lysten til å forstå andre. Dette kan føre til barns fokus blir i stor grad rettet innover i dem selv istedenfor mot andre. En konsekvens av dette er deres språkutvikling kan bli forsinket, fordi at utviklingen av språket skjer i relasjon til andre (ibid).

Pragmatiske forstyrrelser kan også sees på som en relasjonell forstyrrelse, dersom ikke voksne lærer barn hva ordene betyr. Alle kommunikasjonssituasjoner inneholder både et innholdselement¹⁴ og et relasjonelt aspekt. Dette er en viktig grunn til at barn lærer seg passende språk til ulike situasjoner. Språket kan bidra til å styrke tilknyttingen mellom barn og voksne, for eksempel ved at de snakker om det barna er interessert i, og ved at voksne

¹⁴ Innholdet i en samtale kan bare forstås ut ifra den situasjonen man befinner seg i der og da.

bruker språket slik at det gir barn en opplevelse av mening, Mange reaksjoner kan oppstå hos barn dersom ikke foreldre møter dem med oppmerksomhet, blant annet kan det føre til at barna får et primitivt og aggressivt språk ovenfor andre. Barn kan få problemer med å respektere andres språklige uttryksmåter og deres atferd dersom de ikke opplever at deres følelser blir tatt på alvor. Språkbruk som kan oppleves som krenkende kan lett oppstå dersom man ikke prøver å forstå hverandre. Barn trenger voksne som er tilstede for dem og som gir dem tydelige signaler, for eksempel når det gjelder hva som er akseptabel atferd og språkbruk for å bli autonome individer (Jægerum 2007:107-110).

Barns språkutvikling blir påvirket av hvor mye språk de opplever og kvaliteten på det. Barn som er i miljøer hvor det blir snakket mye får et bedre ordforråd enn de som er i miljøer hvor det blir pratet lite (Hagtvet 2004:119). Det har også stor betydning for barns språkstimulering at foreldre har vilje og evner til å ha sin oppmerksomhet rettet mot barnet, og å snakke om det som om det interesserer barnet. Språkstimulering som tar utgangspunkt i barn som subjekt, «jeg» forankret og «jeg» bekræftende kan være viktigere for deres språkutvikling, enn forskerne tidligere har antatt (Hagtvet 2004:121). Barn lærer språk gjennom daglige aktiviteter (Jægerum 2007:49, Statped 2011).

Etter hvert som barn blir eldre får jevnaldere og barns utvidede sosiale nettverk større betydning for deres språkutvikling (Tetzchner et.al. 1993:17). Barn lærer ikke språk bare av voksne, men også av eldre barn (Jægerum 2007:146).

Barn er ikke avhengig av en bestemt form for kommunikasjon for å utvikle et normalt språk, også barn som har et begrenset utgangspunkt for kommunikasjon, for eksempel på grunn av funksjonshemming, kan utvikle normalt språk. Dersom en mulighet for å tilegne seg språk blir begrenset finner de andre muligheter for å tilegne seg språk. Likevel er kvaliteten på den tidlige kommunikasjonen som barn opplever viktig for deres senere språkutvikling. Dette har betydning for om barn vil ha en normal språkutvikling eller om de får problemer med å tilegne seg språk (Tetzchner et.al 1993:95). Til tross for dette vil ofte ikke det dårlige språkmiljøet som barn vokser opp i føre til store avvik fra en generell språkutvikling enn de individuelle forskjellene mellom barn. Likevel forekommer det språklige avvik hos dem som vokser opp i dårlig språkmiljøer. De vanligste språklige manglene er utydelig uttale og mindre ordforråd enn det som er normalt for alderen (Tetzchner et.al 1993:91-92).

3.3.1 Mulige negative konsekvenser av dårlig hjemmemiljø

En av avhandlingens delproblemstillinger er «Hvordan påvirker omsorgssvikt barns språkutvikling?» Dette spørsmålet kommer jeg til å svare på i dette underkapittelet.

Det er generelt lite kunnskap om sammenhengen mellom foreldres utøvelse av omsorg og betydningen dette har for barns språkutvikling (Kvello 2007:50). Til tross for dette kan omsorgssvikt føre til språkproblemer hos barn. En forutsetning for at det kan medføre språkvansker hos barn, er at det må foregå alvorlig omsorgssvikt. Andre risikofaktorer som funksjonshemming hos barnet har også betydning for om omsorgssvikt får følger for barns språkutvikling (Slack 2003: i Kvello 2007). Hva slags omsorgssvikt barn blir utsatt for, samt barnas alder når de opplever dette, har altså betydning for barns språkutvikling.

Understimulering hos førskolebarn som ofte er følge av omsorgssvikt kan påvirke barns språkutvikling negativt. Dette gjelder spesielt når ikke denne understimuleringen blir kompensert ved opphold i barnehage, skole eller i andre institusjoner eller gjennom at de oppholder seg i andre familier svært mye. Derimot er det mulig at fysisk mishandling og forsømmelse ikke vil ha noen betydelige konsekvenser for barns språklige utvikling.

Antakeligvis vil barn få et mer seksualisert språk, dersom de blir misbrukt seksuelt (E-post fra psykolog Elisabeth Backe-Hansen, forsker ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, 25.02.14)

Høigård skriver at mange barn som blir utsatt for omsorgssvikt har mindre allsidige samspillserfaringer enn andre barn (2006:21). Kommunikasjon er en viktig del av samspillet mellom barn og foreldre. Noen foreldre strever i så stor grad med sine egne problemer, for eksempel rus- og/eller psykiske problemer, at de ikke er i stand til å gi barna sine tilstrekkelig kognitiv stimulering. En konsekvens av dette er at barna får et dårligere ordforråd enn barn som blir tilstrekkelig kognitivt stimulert ved at de blant annet snakker svært mye med foreldrene sine (Hagtvet 2004:119, E-post fra psykolog Elisabeth Backe-Hansen, forsker ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, 25.02.14). Det er sannsynlig at dette kan ha negative konsekvenser for språkutviklingen til barn som utsettes for omsorgssvikt.

Likevel har barn en sterk evne til å lære seg språk (Høigård 2006:21). Til tross for dette er det en risiko for at barn som ikke har fått den stimuleringen eller den følelsesmessige tilknytningen som de har behov for i det første leveåret utvikler mangelfulle språkferdigheter (Bowlby 1973: i Hagtvet 2004:109). Barn normalt utvikler et mangelfullt språk, når de ikke blir språklig stimulert (Hagtvet 2004:181). Tetzchner et.al hevder at risikoen for at barn får

problemer med å tilegne seg språk øker dersom de på grunn dårlig miljø, ikke får samme mulighet til å delta i det kommunikative samspillet som andre barn (1993:95). Det er dokumentert gjennom at barn vokser opp i hjem hvor det er rusproblemer og/eller ved at de blir utsatt for annen omsorgssvikt (Hagtvet 2004:181). Barn kan få et fattigere språk til å beskrive sine erfaringer. Dette kan skje hos barn som utsettes for psykologisk omsorgssvikt, som kjennetegnes av lite voksen involvering i barnets oppdragelse. Barn har derfor i liten grad fått stimulering av sitt indre som vill føre til at de mangler språk for å beskrive sine opplevelser, følelser og motiver (Øvreeide 2011:139). Når barn opplever å bli utsatt for omsorgssvikt, og tiltak blir iverksatt tidlig kan miljøet bidra til å motvirke en mangelfull språklig utvikling hos barn (Hagtvet 2004:109).

En annen faktor som kan ha negativ betydning for barns språkutvikling er dersom barns daglige samspill med foreldre uteblir i perioder. Ifølge Høigård opplever barn som har foreldre med rusproblemer ofte at det daglige samspillet mellom dem og deres foreldre mangler, i alle fall i perioder når foreldrene ruser seg (2006:200). En av konsekvensene av dette er at barn ikke får språkstimuleringen de trenger. Dette innebærer at foreldre ikke er opptatt av det barna deres er interessert i, og unnlater å hjelpe dem til å sette ord på dette (ibid.).

3.4 Barns forhold til å snakke om sine opplevelser

For mange barn kan det være problematisk å sette ord på psykologiske vansker, og/eller de kan mangle språk for sine utfordringer (Øvreeide 2009:134, Langballe 2011:3). En grunn til dette kan være at barn har opplevd en emosjonell sterk erfaring som ikke har blitt omsatt til språk i fellesskap med andre (Stern: i Øvreeide 2009). Å sette ord på erfaringer med andre kan gi en opplevelse av at hendelsene virkelig har skjedd. Det er viktig at ordene blir gitt følelsesmessig gyldighet (Øvreeide 2009:134). Barn kan også ha problemer med å formidle sine opplevelser er at de ofte har blitt lært opp til å skjule foreldrenes problemer. De er svært lojale mot foreldrene sine (Sundfær 2012:19). En årsak kan være at foreldre og barn er i en asymmetrisk relasjon til hverandre, der barna er helt avhengig av foreldrenes oppdragelseskompetanse. Foreldre kan bruke sin autoritet til å kreve ubetinget lydighet av barnet (Mathiesen 2008:46-47).

Språklige koder handler om å samle og formidle språk i en samtale. Barns evne til å forstå språklige koder kan ofte være svært varierende. I mange familier og i mange marginale

sosiale miljøer, for eksempel i rusmiljøer, kan det utvikle seg et språk som bare kan forstås av deltakerne i gruppen. Dette språket er med på å skape identitet, og det kan være med på å tåkelegge ansvar og skyldforhold. Dersom barn vokser opp i slike miljøer vil barn få andre språklige koder enn det som er allment akseptert. Barn som utsettes for seksuelle overgrep kan få et språk for dette som ikke samsvarer med det språket som andre ville ha brukt, fordi språket i det miljøet er annerledes. Voksnes språkbruk i miljøet kan ha til hensikt å håndtere barns vanskelige følelsesmessige spørsmål omkring deres opplevelser, men konsekvensen kan bli det motsatte. Barn kan erfare både skam, skyld- og andre vanskelige følelser når det ikke blir gitt et allment språk for disse. Det kan være problematisk for barn og snakke om sine opplevelser, da de språklige kodene kan være vanskelige å overføre til ett allment språk. Videre kan mange barn føle skam, og at de var medskyldige i det som skjedde, noe som også gjør det vanskelig for dem å snakke om sine erfaringer. Tabuisering er ofte den eneste måten mange barn kan takle skam og skyldfølelsen omkring det som har skjedd. Når det er flere enn barnet selv som er involvert i denne tabuiseringen kan det være en indirekte avtale om at det ikke skal snakkes om. Tabuiseringen mellom flere parter kan bli opprettholdt på grunn av lojalitet, tilknytningsavhengighet, angst, konsekvenser og/eller avvisning. En konsekvens er at samtalepartneren ikke får «lov» av partene som har inngått tabu å snakke om viktige opplevelser som skaper skyld- og skamfølelser hos barna. Å tabuisere opplevelser kan være truende for gjensidig tillit, binde opp mye energi og skape uklarhet (Øvreeide 2011:132-140).

Kapittel 4: Diakoni

Dette kapitlet inneholder tre underkapitler om: hva diakoni er, hvorfor og hvordan barn som blir utsatt for omsorgssvikt er et diakonalt anliggende, samt hva den karitative og den profetiske diakoni kan bidra med i denne sammenhengen. Jeg legger plan for diakoni i Den norske kirke (2010) til grunn for min diakoniforståelse. Når jeg bruker begrepet kirke mener jeg Den norske kirke.

4.1 Hva er diakoni?

Begrepet diakoni kommer fra det greske ordet diakonia. Ordet betyr tjeneste. Dette ordet er nevnt svært mange ganger i Det nye testamentet (NT) (Johannes Nissen 2010:31-32), for eksempel i Rom 15,25, Fil 2,5-11 og Apg 20,24. Jesus endret de tradisjonelle menneskelige idealene radikalt. Han viste et nytt ideal som først og fremst innebærer at mennesker skal tjene hverandre, og ikke herske (Olav Fanuelsen 2009:145). I Markus 10,45 står det: « For heller ikke Menneskesønnen er kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge for mange.»

Diakoni er evangeliet i handling, og en del av kirkens oppdrag. Det handler om å utøve kristen tro i handling. Dette innebærer å vise omsorg mot både enkeltpersoner og fellesskap (Plan for diakoni 2010: 9). Å vise omsorg kan dreie seg både om små, men viktige enkelthandlinger, samt krevende tiltak hvor det kan være behov for at diakonien bidrar til at mennesker får profesjonell hjelp. Diakoni kommer også til uttrykk gjennom inkluderende fellesskap og kamp for rettferdighet (Jordheim 2009b:17-19, plan for diakoni 2010:10).

4.2 Diakoniens posisjon ovenfor barn som blir utsatt for omsorgssvikt

I denne delen vil jeg fremheve «Hvilken posisjon kan diakonien ha i møte med barn som blir utsatt for omsorgssvikt?»¹⁵ I denne delen vil jeg fremheve seks faktorer som gjør at diakoni er relevant i møte med denne gruppen barn.

Det kan være nyttig å ha kunnskap om både *den snevrere* og *den vide betydningen* av diakoni som Bibelen taler om i møte med barn som blir utsatt for omsorgssvikt. Mange av disse barna er sannsynligvis i nød, da de opplever at de ikke får dekket sitt behov for omsorg. Den snevrere betydning kan gjøre diakonien oppmerksom hvorfor utsatte barn er et diakonalt

¹⁵ Dette spørsmålet kommer jeg dessuten til å besvare i avsnittet om karitativ og profetisk diakoni.

anliggende. Den vide betydningen kan bidra til at diakonien får en ydmyk og tjenende holdning ovenfor disse barna, som kan forhindre at voksne har en ovenfra og ned holdning ovenfor dem.

Nestekjærlighet og omsorg er helt grunnleggende diakonale trekk¹⁶. Når voksne viser barn nestekjærlighet og omsorg vil det som regel skapes trygghet og tillit mellom dem. Det er en forutsetning at barn er trygge og har tillit til menneskene rundt seg for at de skal våge og utforske språket blant annet ved å prøve ut nye språkferdigheter.

Diakonien har en spesiell oppgave når det gjelder å *inkludere* mennesker som av ulike grunner kan falle utenfor de etablerte *felleskapene* (Jordheim 2010b:18). Det er sannsynlig at en del barn som blir utsatt for omsorgssvikt lett kan falle utenfor felleskap. En årsak er at de ikke har lært visse sentrale sosiale normer som barn normalt lærer hjemme¹⁷. Diakonien skal bygge fellesskap som fremmer likeverd. I fellesskapet skal ingen bli definert som bare givere eller kun som mottakere. Alle skal bli betraktet som gjensidige deltakere i fellesskapet (Jordheim 2009b:23, Jordheim 2007:243). Det kan være vesentlig for barn som utsettes for omsorgssvikt å bli betraktet som likeverdige deltakere i felleskapet. Grunnen er at selvfølelsen deres kan strykes ved at de kan oppleve har noe å gi til fellesskapet.

Gud er på en spesiell måte hos dem som opplever livet som truende, og/eller som ikke har mak og som ikke har en *egen stemme*. Derfor er det en del av kirkens oppdrag å involvere seg i kampen for de svake i samfunnet. Guds kirke på jord er en kirke for de svake (Sigurd Bergman 1992:71-73). Bergman skriver at en av de svake gruppene som ikke kommer til ordet er de usynlige (1992:80-81). Barn som blir utsatt for omsorgssvikt er i mange situasjoner «usynlige», og mangler en egen stemme. Kirken bør alltid delta i kampen for dem som mangler en egen stemme. Den bør bidra til at deres stemme blir hørt, og tatt på alvor.

Det er *urettferdig* at barn blir utsatt for omsorgssvikt¹⁸. Diakonien forplikter seg til å delta aktivt i dialogen for en rettferdig behandling av de svake gruppene i samfunnet når den ønsker fremme rettferdighet (Johannessen 2009:135). Dette blir ytterligere understreket i plan for diakoni hvor det står at mennesker ikke bør være likegyldige til dem som opplever urettferdighet, men kjempe sammen med dem mot dette (2010:23-24). Dette gjelder lokalt når menneskeverdet blir krenket (ibid.). Barn som blir utsatt for omsorgssvikt blir krenket. De

¹⁶ Se 4.1

¹⁷ Dette har sammenheng med at det er sannsynlig at foreldre som utsetter barna sine for omsorgssvikt ikke har evner til og/eller kapasitet til å lære barn alle de normene som de trenger for å fungere sosialt godt i fellesskap.

¹⁸ Se 1.1 begrunnelse for dette.

trenger noen som kan stå sammen med dem mot den uretten som de rammes av når de blir utsatt for omsorgssvikt.

Begrepet *Empowerment*¹⁹ kan brukes som et parallelt begrep med diakoni. Dette innebærer at den enkelte selv skal være aktivt handlende i sitt eget liv (Jordheim 2009a:205-206). Barn som utsettes for omsorgssvikt er i en sårbar posisjon, fordi voksne utsetter dem for maktovergrep. Det er en risiko for mange voksne at de kan tro at de er eksperter. Empowerment tankegang legger vekt på at hvert individ har makt i eget liv. Denne tankegangen vil innebære at voksne må gi avkall på noe av sin makt, for at barna skal få muligheten til å utvikle sin selvstendighet. Det er også viktig for å gi barn sjansen til å mestre sitt eget liv (Jordheim 2009a:205-206). Dette forutsetter dialog, hvor det er sentralt at diakonen er i stand til å være medvandrer i de prosessene mennesker går igjennom. I dialog kan det skje vekst og forandring. Den bør preges av respekt, anerkjennelse og at begge parter blir sett (Jordheim 2009b:21-24). Det er viktig å møte barn som utsettes for omsorgssvikt med en holdning om at de kan mestre sine egne liv med hjelp, oppfølging og støtte fra voksne. Når ikke voksne har en slik holdning ovenfor dem er det en fare for at de kan bli behandlet som objekter og ikke som aktiv handlende og deltakende subjekter. Når barn blir møtt som objekter kan det føre til de ikke utvikler et selvstendig språk, men at de bare overtar språket fra voksne uten gjøre det til deres eget. Ved at barn til en viss grad opplever å være med å bestemme over egne liv²⁰ kan det påvirke dem til å våge og utforske og å bruke språket mer selvstendig. Årsaken er at når barn får mulighet å være aktive deltagere og får medbestemmelsesrett over sine egne liv, kan det styrke deres selvbilde og selvfølelse. Dette kan føre til at barn blir tryggere på at deres språk er like godtatt og like verdifullt som voksnes språk.

4.3 Karitativ og profetisk diakoni

Karitativ og profetisk diakoni er to hovedtyper av diakoni (Nissen 2010:20).

4.3.1 Karitativ diakoni

Begrepet karitativ stammer fra det latinske ordet Caritas som betyr kjærlighet og hengivenhet (Wennaas 2001:16). Den karitative diakonien legger først og fremst vekt på å utøve

¹⁹ Myndiggjøring.

²⁰ En form for makt er å få muligheten til dette.

barmhjertighet mot individer (Nissen 2010:20). Det innebærer å vise betingelsesløs kjærlighet mot mennesker. Diakonis barmhjertighetstanke har nær sammenheng med solidaritet med dem som lider nød (Wennaas 2001:16-18). I Bibelen finnes det eksempler på utøvelse av karitativ diakoni, blant annet fortellingen om den barmhjertige samaritan (Luk.10,30-35). I denne historien blir alle kristne oppfordret til å vise betingelsesløs kjærlighet mot alle mennesker.

Diakonien skal alltid hjelpe og vise omsorg for mennesker som av ulike årsaker lider (Wennaas 2001:17-20). Samtidig er det et viktig diakonalt anliggende og ikke passivisere mennesker, men legge til rette for at enkelt individet får mulighet til å aktivt bidra til forandring i eget liv.

Karitativ diakoni kan også bidra til at barn som blir utsatt for omsorgssvikt får både tro på og oppleve betingelsesløs kjærlighet. En del av disse barna trenger at noen andre voksne enn foreldrene er tilstede for dem og viser dem omsorg. Grunnen er at mange foreldre er mentalt fraværende for sine barn i perioder. Det er også sannsynlig at noen barn opplever at foreldrene er konstant mentalt fraværende i deres liv. Karitativ diakoni er i posisjon til å gi barn tro på at Gud alltid er tilstede og har omsorg for dem. Den har også mulighet til å være konkret tilstede gjennom ord og handling.

4.3.2 Profetisk diakoni

Profetisk diakoni har bakgrunn i den rettferdighetstanken som uttrykkes i Det gamle testamentet (GT) og Det nye testamentet (NT). Konkrete bibeltekster som profetisk diakoni henter inspirasjon fra, er profetiene i GT og Jesu forkynnelse om godt nytt for fattige. Den profetiske diakonien er opptatt av å fremme rettferdighet, og stiller seg kritisk til årsakene til nød og elendighet (Nissen 2010:20-150).

Profetisk diakoni har som hensikt å avdekke urettferdighet og kjempe for rettferdighet. Den er opptatt av samfunnspolitiske spørsmål, som for eksempel miljøarbeid, og politisk arbeid. Menneskets liv kan forandres. Profetisk diakoni kan bidra til dette ved at den ønsker å være en advokat for de svake og lavmælte i samfunnet (Kjell Nordstokke & Henrik Stubkjær 2005:91-93, Nissen 2010:21-150).

Barn som blir utsatt for omsorgssvikt trenger at noen taler både med og for dem når de blir behandlet urettferdig. Det er vesentlig at diakonien er opptatt av om og hva den kan gjøre for at barnas situasjon skal bli bedre. Profetisk diakoni kan kjempe for at disse barna skal bli

behandlet mer rettferdig, både som enkeltindivider og som gruppe. Den er en kritisk røst i samfunnet og er i posisjon til å stille kritiske spørsmål til måten barn som utsettes for omsorgssvikt blir behandlet på ulike samfunnsarenaer, for eksempel i kirken. Noe som kan bidra til at barna får en mer rettferdig behandling. Den kan også sørge for at barnas stemme blir hørt og tatt på alvor når det gjelder hvordan de ønsker å bli møtt av samfunnet.

Profetisk diakoni har mandat til å forsøke å avdekke årsakene til at barn blir utsatt for omsorgssvikt. Den kan også forsøke å bidra til at barnas blir endret. Grunnene er at profetisk diakoni ønsker fremme rettferdighet og at den vil alltid kjempe for de utsatte gruppene i samfunnet.

Kapittel 5: Analyse av barnehistorier

Dette kapittelet inneholder en prestasjon, og analyse²¹ av de fem fortellingene som er skrevet av barn. Disse historiene er noe av grunnlaget for å kunne svare på avhandlingens problemstilling.

5.1 Presentasjon av barnehistoriene

Tre av historiene som blir analysert i dette kapittelet, er hentet fra spalten «På Skråss» av Simon Flem Devold. Spalten stod i Aftenposten hver lørdag frem til juni 2012. Disse tre historie sto i spalten 10.11.2001, 15.04.2007 og 14.02.2009. Devold oppfordret barn til å skrive til ham og fortelle om det de hadde på hjertet, for eksempel om gleder og sorger i livet deres. Det er mulig at det er på bakgrunn av Devolds invitasjonen at barna har skrevet inn til spalten.

De to andre historiene jeg vil anvende er historien «Lillebror», som er et utdrag fra boken «Spor fra virkeligheten» utgitt av Redd barna i 2009, og en fortelling fra hefte «8-12 om vold og seksuelle overgrep, for deg som bor i fosterhjem eller på institusjon» utgitt av Bufetat i 2013. Det er svært vanskelig å vite hva bakgrunnen er for hvorfor barna i disse fortellingene har fortalt om sine opplevelser. Kanskje de har fått oppfordringer fra noen voksne om å fortelle sine historier? Det er også mulig at barna selv har tatt initiativ til å dele sine erfaringer, og at noen har spurt dem i ettertid om historiene kunne bli publisert.

Det sto navn på barna som har skrevet historie i spalten «På skråss». De to andre fortellingene ble utgitt anonymt. Derfor har jeg funnet på fiktive navn på barna i disse historiene, slik at det i analysen og i drøftingsdelen tydelig skal fremgå hvem av barna jeg skriver om.

Emma 12 år: Lillebror

Jeg sitter i sofaen i det nye huset vårt. Jeg skal skrive i venneboka til Ane i klassen. Eller kanskje jeg skal tegne – det er jeg jo flink til. Ane har vært hjemme hos en gang. Hun bor i et rekkehus like ved. Når har jeg snart vært på besøk hos alle jentene. De syntes det er fint at jeg begynte, for de har nesten aldri fått noen nye i klassen. Jeg gruet meg veldig til å flytte, begynne på ny skole og greier. Da det ble bestemt, tenkte jeg at det er skikkelig urettferdig – at det er vi som må flytte for å komme lenger unna han.

²¹ Se 1.5 for metode valg og metodisk fremgangsmåte.

Men en fin ting med det at vi flytta er at her er det ingen som vet noe. Jeg tror det var noen som merka og fikk med seg ting der vi bodde før, men det var ingen som gjorde noe. Det tenkte sikkert at noen andre blanda seg, det er ikke vår sak, vi skal ikke bry oss med det der, og sånn. Hvis jeg gikk sammen med noen venninner og vi møtte en voksen vi kjente kunne de si til venninnene mine:

- Hei, går det bra? Det var ingen som stilte meg det spørsmålet, det var mer sånn
- Så fin bukse du har på deg i dag.

Hvis de hadde spurt meg hvordan det går med meg, hadde jeg nok ikke fortalt det som det var. Hadde jeg gjort det, ville det sikkert blitt heilt feil og så hadde haka deres gått ut av ledd. Noen ganger lurer jeg på om folk kan se det på meg, eller om jeg lukter noe spesielt...

Jeg forsetter å tegne. Jeg skal prøve å tegne Ane, hun er skikkelig pen. Plutselig kjenner jeg hendene til lillebror på skuldra, han kommer bakfra og prøver å kaste seg om halsen på meg. Det er skikkelig ekkelt! Jeg slår han vekk, for de små fingra hans gir meg grøsninger. Lillebror begynner å gråte, så jeg trøster han og sier at jeg bare skvatt litt. Det er jo ikke lillebror som har gjort meg noe, men jeg hater at noen tar på meg. Jeg syns ikke noe om klemming på bursdager eller når man skal si ha det og sånn. Jeg orker det ikke, for det minner meg på en måte om han.

Jeg liker ikke å kalle han for far jeg, for han har aldri vært det. Og så gjorde han de greiene med meg. Det var mest på natta at han gjorde det. En gang skrev jeg et brev til han. Da jeg la det i postkassa tenkte jeg at nå skjer det kanskje noe. Jeg fikk et svar, men det var ikke slik jeg ønska at det skulle være. Jeg hadde nok håpet på en unnskyldning. Jeg vet ikke hvor mye lillebror har fått med seg, men han blir alltid rar når vi snakker om han.

(Fure 2009:23)

Kristoffer 11 år:

Jeg klarer ikke la være å
tenke på at mamma kan dø når
jeg er på skolen. Når jeg er
her, kan jeg jo ikke passe på.

(Dønnestad 2013:12)

Maren 9 år:

Det verste Simon.

Det verste for et barn er når pappaen er full og han gjør dumme ting. Men det er verre når mamma gjør det. Jeg vet det. Jeg sier: Ned med fulle foreldre!

(Devold 2007)

Johanna 11 år:

Hei Simon! Jeg er elleve år. Jeg er en jente som ingen ser. Ikke mamma og pappa. Ikke på skolen. Ikke noen andre steder heller. Jeg sender jeg et bilde av meg, for da tror jeg du ser meg, utenpå. Hvis jeg skriver et brev til deg om hva jeg tenker og har det, vil du lese det da? For da blir det på en måte en som ser meg helt.

(Devold 2009)

Christine 12 år:

Kjære Simon. Jeg er så lei meg for det, men du blir nødt til å høre på meg en gang til. Det er mamma og pappa igjen. De kjefter så fælt. Noen ganger er jeg redd at de kommer til å ta bødkniven og stikke hverandre. De roper at de skal drepe hverandre. En gang dengte pappa mamma med ei svær tresleiv. Simon, du vet at jeg har det så vondt. Jeg prøver å gå på rommet mitt og spille musikk på full guffe, slik at jeg ikke kan høre dem. Det er ingen jeg kan snakke med. Det er ingen som vet hvordan jeg har det. Du har sagt at jeg skal snakke med frøken, eller med barnevernet. Men det tør jeg ikke. Jeg er jo redd for alt mulig. Noen ganger slår de meg. Men det er enda vondere å høre på all den kjeftingen. Du har sagt at jeg skal skrive til deg hvor jeg bor, men det tør jeg ikke. Men hvis du setter brevet mitt i avisen, vet jeg at du har lest det og at du bryr deg. Det hjelper noen ganger. Unnskyld at jeg plager deg igjen.

(Devold 2001)

5.2 Historienes relevans for avhandlingens problemstilling

5.2.1 Begrunnelser for hvordan jeg tolker barnas historier som fortellinger om det å bli utsatt for omsorgssvikt

Det er en forutsetning at barns historier er fortellinger som handler om det å bli utsatt for omsorgssvikt, for at de skal kunne tilføre avhandlingens problemstilling nyttige perspektiver. Teori fra kapittel to vil bli lagt til grunn for min tolkning av historiene om omsorgssvikt²².

²² Se begrunnelse for dette i 1.5.1.

Dette gjelder blant annet definisjonen av omsorgssvikt. Definisjonen handler om at omsorgssvikt foregår når barn ikke får dekket sine grunnleggende behov. En mulig feilkilde er at barna ikke utsettes for omsorgssvikt, da deres opplevelser kan være situasjonsbetingsbet²³.

Emma har blitt utsatt for omsorgssvikt, da mye i historien tyder på at faren har utsatt henne for incest. Eksempler på setninger som kan tolkes som om Emma blitt utsatt for dette er «Og så gjorde han de greiene med meg. Det var mest på natta han gjorde det.», og «Jeg synes ikke noe om klemming på bursdager og sånn når man skal si ha det og sånn. Jeg orker ikke det, for det minner meg på en måte om han.». Dette indikerer at faren misbruker at Emma er avhengig av han. Han utnytter også hennes sårbarhet. Emmas sårbarhet og avhengighet gjør henne avhengig av omsorg fra sin far.

Kristoffer kan ha blitt utsatt for omsorgssvikt. Teksten indikerer at rollene mellom mor og sønn ikke er slik de burde være, for eksempel «Når jeg er her, kan jeg jo ikke passe på.» Han skal ikke behøve å føle at passe på moren sin. Det bør være omvendt, at Kristoffer opplever at moren passer på han. Det kan tyde på at Kristoffer ikke får den trygghet og beskyttelsen som han trenger, som er noen av hans grunnleggende behov. Årsaken er at det som regel er mødre som bidrar til å gi barn grunnleggende trygghet og beskyttelse. Når Kristoffer opplever at han må passe på moren sin og at han er redd for at hun skal dø når han ikke er sammen med henne, kan det hende at Kristoffer mangler mye av den tryggheten barn som ikke blir utsatt for omsorgssvikt har.

I Marens historie antydnet at hun blir utsatt for omsorgssvikt, for eksempel i setningen «Det verste for et barn er når pappaen er full og han gjør dumme ting.» Hun har et grunnleggende behov for å oppleve trygghet og å ha tillit til sine omgivelser. Når Maren opplever at foreldrene hennes er beruset, kan en mulig konsekvens være at hun blir utrygg og mister tilliten til foreldrene.

Johannas fortelling indikerer at hun kan bli utsatt for omsorgssvikt, fordi hun erfarer at ingen ser henne. Denne følelsen uttrykker hun ved å skrive «Jeg er en jente som ingen ser.» Et av Johannas grunnleggende psykiske behov er at hun erfarer at noen ser henne.

²³ Se 1.5.2 for flere feilkilder.

Grunnen til at Christine kan ha erfart omsorgssvikt, er at hun ikke bør oppleve at foreldrene utøver vold, verken mot henne selv eller at det merker at foreldrene utøver konkret vold mot hverandre. Christine bør heller ikke erfare at foreldrene deres truer hverandre med vold. Det er sannsynlig at dette gjør henne utrygg, spesielt fordi mye i historien tyder på at kranglingen mellom foreldrene har pågått over lang tid. Eksempler som tyder på dette er, « jeg så lei meg for det, men du blir nødt til å høre på meg en gang til», og «Du har sagt at jeg skal snakke med frøken eller med barnevernet». Christine kan bli utrygg på sine foreldre, fordi de har en adferd som gjør henne redd. Konsekvensene kan være at Christines ikke får dekket sitt behov for omsorg. En viktig del av å vise omsorg handler om å skape trygghet.

5.2.2 Barnas relasjoner til foreldrene sine og hvilke konsekvenser dette kan få for deres språkutvikling

Relasjonen mellom barn og foreldre kan fortelle mye om deres tilknytning. I denne delen vil jeg anvende underkapittelet om konsekvenser av omsorgssvikt i kapittel to som bakgrunn for min analyse²⁴. Det er umulig for meg å vite med sikkerhet hvordan relasjonen barnas med foreldrene påvirker dem. Hvilke konsekvenser som dette gir for den enkelte har sammenheng med hvor gode relasjoner barna har til søsken og/eller slektninger. I Emmas og Kristoffers historier blir bare en av foreldrene nevnt. Deres forhold til den andre forelder kan også ha betydning for hvilke følger det kan få for barns utvikling av språk som er en feilkilde²⁵. Min tolkning av forholdet mellom språkutvikling og foreldrerelasjon bør forstås mer som antagelser av muligheter, enn konstatering av realiteter.

I historien om Emma er det tydelig at hun har et dårlig forhold til faren. Hun skriver til og med at hun ikke vil kalle han for far, fordi han aldri har vært en ordentlig far for henne. Emma beskriver ikke konkrete opplevelser med faren. Hun skriver at «og så gjorde han de greiene med meg. Det var om natta han gjorde det». Dette eksempelet illustrerer også at Emma kanskje har behov for å få hjelp til å uttrykke sine erfaringer på en konkret måte.

Historien formidler dessuten at Emma i stor grad blir påvirket av det hun har blitt utsatt for. Dette kommer blant annet til uttrykk ved at Emma synes det er ekkelt at lillebroren har fysisk kontakt med henne. De følgende setningene illustrerer dette: «plutselig kjenner jeg hendene til lillebror. Det er skikkelig ekkelt. Jeg slår han vekk. Fordi de små fingra hans gir meg

²⁴ Se begrunnelse for dette i 1.5.1.

²⁵ Se 1.5.2 for flere feilkilder.

grøsninger». På bakgrunn av det Emma skriver tyder det på at hun i stor grad er preget av sine negative opplevelser med faren, i samspill med andre. Dette forteller noe om viktigheten av at Emma får mulighet til å bearbeide vonde erfaringer, slik at det ikke er med på å prege dem, i den graden som det virker som om Emma blir preget. Det tyder også på at Emma er usikker på hvordan hun skal oppføre seg til at andre tar fysisk kontakt med henne. Å gi hverandre klemmer er vanlig i samspillet mellom mennesker, spesielt i nære relasjoner, som i familie- og vennskapsforhold. Konsekvensen av at Emma ikke liker fysisk kontakt kan derfor skape utfordringer for henne i nære relasjoner, spesielt hvis hun gir uttrykk for dette. Det kan føre til at hennes sosiale evner blir svekket i liten eller større grad. Dette kan få negative konsekvenser for hennes utvikling av språkferdigheter. Årsaken er samspill på ulike plan er viktig for å etablere tillit mellom mennesker, slik at de våger å sette ord på opplevelser. Fysisk kontakt kan være en betydelig del av dette. Derimot behøver det ikke å få vesentlige følger for hennes forhold til personer, som ikke har så nær relasjon til Emma at fysisk kontakt ikke forventes. Emma skriver at hun er sammen med venninner, og at hun snart har vært på besøk hos alle jentene i klassen. Fysisk nærhet er ofte bare en liten del av den sosiale kontakten mellom mennesker. I begynnelsen av historien gir Emma uttrykk for at hun er sammen med Ane som går i klassen hennes. Dette tyder på at Emmas sosiale evner ikke er svekket.

Emmas opplevelser kan ha ført til at hun har fått et langt mer seksualisert språk enn de fleste barn i hennes alder. De seksuelle erfaringer som hun har er uvanlig for barn på hennes alder.

Emma forteller at hun har skrevet et brev til faren en gang, og hun hadde håpet på at han skulle si unnskyld til henne. Hun fikk aldri en unnskyldning fra han. Når Emma har opplevd at faren ikke har møtt henne på en god måte med det hun har erfart kan det hende at hun slutter å fortelle om det og om sine følelser omkring det. Dette kan påvirke hennes språkutvikling negativt.

Kristoffer gir uttrykk for at han opplever at han må passe på moren sin. Det er derfor en relasjon som ikke er slik den bør være mellom mor og sønn. Moren burde passe på Kristoffer. Kanskje Kristoffer vil ha behov for et språk for å uttrykke sin redsel og bekymring for moren. I historien kommer det ikke frem om han har en far som er tilstede i livet hans og hvilken type relasjon de har. Dersom moren ikke viser empati når Kristoffer er redd for henne kan det få negative konsekvenser for forståelsen av sitt eget følelsesliv. Dette kan påvirke hans evne til å sette ord på sine følelser.

Maren formidler at hun ikke liker at foreldrene blir fulle. Dersom hun ikke blir møtt med forståelse for at hun opplever det som vanskelig når foreldrene hennes drikker, kan det påvirke Marens relasjon til foreldrene negativt og få følger for hennes måte å uttrykke sine følelser ovenfor andre. Dette kan hemme hennes språkutvikling, fordi dersom hun ikke våger å sette ord på følelsene sine lærer hun heller ikke å formidle disse.

Johanna skriver om at hun ikke opplever å bli sett av foreldrene sine, på skolen, eller av andre rundt henne. Johanna uttrykker verken hvordan hun opplever det å ikke bli sett, eller hva det gjør med henne. Det er mulig at hun i mange sammenhenger ikke erfarer at hun blir en integrert del av fellesskapet, da hun opplever at ingen ser henne. Dette kan føre til at hun unngår bestemte sosiale situasjoner. Konsekvensen av dette kan være at hun ikke lærer seg bestemte sosiale koder. I større eller mindre grad kan dette ha negativ betydning for utvikling av Johannas sosiale evner. Hun kan også få problemer med å beskrive seg selv på en måte som er gjenkjennelig for andre. Når Johanna ikke erfarer at andre ser henne for den hun er, kan hennes opplevelse av seg selv være annerledes, enn andres oppfatninger av henne. Begge disse konsekvensene av at Johanna ikke erfarer at hun blir sett kan påvirke språkutviklingen hennes. Årsaken er at Johanna lærer språkferdigheter i samspill med andre barn og voksne, og det er ved at hun formidler sine tanker og følelser til andre at de kan få en forståelse av disse.

Ut fra Christines historie tyder det på at hun er redd for foreldrene når de krangler. Hun beskriver redselen som hun opplever når foreldrene kjefter på hverandre og truer med å drepe hverandre. Eksempler på dette er: «Noen ganger er jeg redd at de kommer til å ta brødkniven og stikke hverandre», og «Men det er enda vondere å høre på all den kjeftingen». Christine skriver også at hun prøver å finne måter hun kan unngå høre på foreldrene når de krangler. Hun skriver at hun går inn på rommet sitt og spiller musikk svært høyt.

Det kan være at foreldrene ikke møter reaksjonene til Christine med empati. Følgene av dette er at det kan gi henne en opplevelse av at hennes reaksjoner ikke har betydning.

Konsekvensen kan være at Christine slutter å vise følelser, fordi hun ikke ønsker å bli skuffet. De negative følgene for hennes utvikling av språkferdigheter er at hun lærer seg ikke å sette ord på hvordan hun har det.

5.2.3 Barnas forhold til å snakke om sine opplevelser

Det er viktig at diakonien tar utgangspunkt i barns forhold til det å sette ord på sine opplevelser når den har til hensikt å bidra til at de finner et språk for sine erfaringer. Det er også vesentlig å være oppmerksom på at det sannsynligvis er individuelle forskjeller i barns syn på det å skulle snakke om opplevelsene sine. Å være bevist på dette kan føre til at diakonien ikke forhaster seg i denne prosessen, men at den legger til rette for at barn kan utvikle et språk i sitt eget tempo. Til grunn for dette underkapittelet legger jeg «barns forhold til snakke om sine opplevelser» i kapittel tre, og underkapittelet «hva er diakoni» i kapittel fire²⁶.

Barn har et åpenbart behov for å fortelle om sine erfaringer, siden de skriver om disse. Det er tankevekkende at Maren, Johanna og Christine våger å skrive til Simon om sine erfaringer. Christine gir uttrykk for at hun ikke har fortalt om sine opplevelser til noen andre. Det er mulig at Maren og Johanna heller ikke har fortalt om erfaringene sine. Kanskje barna synes det er lettere å fortelle noen de ikke kjenner om sine dette? En årsak kan være at de unngår å være engstelige for at Simon skal fortelle det videre til noen som de kjenner. Det kan også ha sammenheng med at barna er redd for hvordan voksne de kjenner ville reagert dersom de fortalte om sine erfaringer, for eksempel om de kom til å forandre syn på dem etter at de fikk vite om opplevelsene deres. Derimot trenger de ikke å engste seg for om Simon vil endre syn på dem, fordi han ikke kjenner dem. Sannsynligvis vet de at svært mange barn har skrevet til han før, og fortalt om sine vonde opplevelser. Fordi barna vet at Simon har hørt lignende historier før kan det være at de synes at det er lettere å fortelle om det til han. Det er mulig at de også er engstelige for å bli avvist av andre voksne, men at de forstår at de kan stole på Simon. Dersom barna har lest spalten «På skråss» kan de ha forstått at han aldri vil avvise dem, på den måten han har svart andre barn som har skrevet til han om vanskelige temaer. I tillegg kan det være at Simon har en måte å kommunisere med barn som er svært tillitvekkende.

Det er uklart hvorvidt Emma har snakket med moren sin eller med andre voksne om hennes vonde opplevelser med faren. Det er mye i fortellingen som tyder på at hun ikke har gjort dette: «jeg tror det var noen som merka og fikk med seg ting der vi bodde før, men det var ingen som gjorde noe». Kanskje Emma mangler språk og/eller synes det er vanskelig å

²⁶ Se begrunnelse for dette i 1.5.1 og 1.5.2 for feilkilder.

snakke om sine erfaringer. Det er mulig at faren har sagt til henne at hun ikke får lov til å snakke om det. Sannsynligvis har dette ført til en tabuisering av hendelsen(e). Emma kan også oppleve at det er så mye skyld og skam knyttet til denne hendelsen at det gjør det svært vanskelig å snakke om det/de seksuelle overgrepene. Dessuten kan det være at fare er i et sosialt miljø hvor det finnes spesielle språkkoder som ikke finnes i et «normalt» språk. Konsekvensen av dette er at han kan ha tilført Emma et språk for overgrep som ikke samsvarer med det «vanlige» språket. Dette kan være en medvirkende faktor til at Emma kan oppleve skam og skyldfølelse i tilknytning til hendelse(ene).

Likevel gir Emma uttrykk for at hun tror noen visste noe før hun og familien flyttet. Emma skriver at ingen voksne spør hvordan hun har det. Hun skriver at «Hvis de hadde spurt meg hvordan det går med meg, hadde jeg nok ikke fortalt det som det var». Dessuten reflekterer hun rundt hva som kunne ha skjedd, dersom noen voksne hadde fått vite hva faren har utsatt henne for. Hun bruker uttrykkene: «Heilt feil» og: «haka deres hadde gått ut av ledd» for å beskrive det. Kanskje Emma er redd for ikke å bli trodd dersom hun forteller om sine erfaringer? Det kan hende at Emma forventer å bli møtt på en avvisende måte. En konsekvens av det kan være hennes mulige skam og skyldfølelse kan forsterkes.

Johanna henvender seg direkte til Simon, helt fra begynnelsen av ved å innlede med «Hei Simon» Dette er et gjennomgående trekk i hele historien. Det kommer særlig tydelig frem ved at Johanna stiller Simon spørsmålet «Hvis jeg skriver et brev til deg om hva jeg tenker og har det, vil du lese de da?» Johanna skriver også at hun sender et bilde av seg selv og har lyst til å skrive et brev til Simon for at han skal se henne. Dette gir inntrykk av at det er viktig for Johanna at Simon ser henne, og at hun har et ønske om at noen skal se og lyttet til henne. Diakonien kan gi Johanna en opplevelse av å bli sett, fordi det er en del av diakoniens vesen å se og å lytte til mennesker. Det er sannsynlig at det kan være svært viktig for Johanna å oppleve at noen ser og hører på henne for at hun skal våge å snakke om sine erfaringer.

Christine henvender seg også direkte til Simon helt fra begynnelsen av historien: «Kjære Simon». Det kommer tydelig frem av historie at hun synes at det er svært vanskelig å fortelle om sine erfaringer til andre enn Simon. Dette gir hun uttrykk for blant annet i setningen «Du har sagt at jeg skal snakke med frøken, eller med barnevernet. Men det tør jeg ikke». Kanskje hun opplever sine erfaringer som skambelagt, at hun ikke våger å fortelle om disse til noen som enten vet heller kan finne ut hvem hun er, og/eller at hun er redd for hvordan andre vil

reagere, dersom de får vite at foreldrene krangler mye? Det kan også hende at Christine ikke tør å si det av frykt for å bli avvist. Hun kan være så lojal ovenfor foreldrene sine at det blir problematisk å snakke om at de krangler. Hun skriver at «...men du blir nødt til å høre på meg en gang til», som indikerer hun har skrevet til Simon før og fortalt om hvordan hun har det. Christine gir uttrykk for at det hjelper henne noen ganger å vite at Simon vet noe om hvordan hun har det. Til tross for at hun dette, tør hun ikke å fortelle han hvor hun bor. Avslutningsvis skriver Christine «Unnskyld at jeg plager deg igjen». Grunnen til at hun skriver dette kan være at hun synes det er dumt, flaut og/eller ekkelt å bry noen andre med hennes problemer.

5.2.4 Språk i historiene

Språket som barna bruker i fortellingene tilfører avhandlingen interessante perspektiver. Dette forteller noe om hvordan barn bruker språk på en naturlig måte. Dette språket er det viktig at diakonien tar utgangspunkt i når den skal bidra til å gi barn et språk for deres opplevelser. Ved å ta utgangspunkt i barns naturlige uttrykksmåte kan man forhindre og tilføre dem et språk som ikke samsvarer med deres alder og/eller modenhet²⁷. I denne delen vil jeg bruke teori om barns språkutvikling²⁸.

Barna viser at de mestrer å bruke språket situasjonsuavhengig til å beskrive hendelser og/eller følelser. Dessuten bruker de et enkelt og muntlig språk til å uttrykke sine erfaringer. Maren skriver for eksempel «...Men det er enda verre når mamma gjør det...». Et eksempel på at Johanna bruker et muntlig språk er uttrykket «... på en måte...». Barnas setningsoppbygging er lik voksnes oppbygging. Eksempler på dette er Emma og Christines uttrykksmåte «det er jo ikke lillebror som har gjort meg noe, men jeg hater at noen tar på meg» og «...Jeg er så lei meg, men du blir nødt til å høre på meg en gang til.». Dette viser dessuten at Emma og Christine bruker konjunksjoner aktivt.

Johanna, Maren og Emma bruker lite varierte innlederord. Johanna begynner mange av sine setninger med enten «jeg» eller «ikke», Maren innleder to ganger «det verste» og to ganger med «jeg» og Emma innleder en del setninger med «jeg».

²⁷ Se 1.5.2 for feilkilder.

²⁸ Se begrunnelse for dette i 1.5.1.

Emma formidler at hun er i stand til å knytte sammen samtaler blant annet ved å bruke bestemte artikler, og referere til noe som har blitt sagt tidligere, ved å fortelle om samtaler som hun og venninnene av og til har hatt med voksne.

Emma viser også at hun har en god og velutviklet evne til å assosiere begreper, fordi hun skriver «jeg liker ikke å kalle *han* for far jeg, fordi han har aldri vært det». Emma må assosiere begrepet far til noe annet enn det hun har erfart/erfarer at faren er.

Dessuten viser dette at Emma har en forståelse av hva som bør kjennetegne en far, selv om det er sannsynlig at hun ikke har personlige erfaringer med å ha en god far.

Barna har også en eksplisitt uttrykksmåte. De skriver rett ut hva de tenker og føler. Christine skriver for eksempel «Simon, du vet jeg har det så vondt» og «Jeg er jo redd for alt mulig». Kristoffers uttrykksmåte er et annet eksempel på dette: «når jeg er her, kan jeg jo ikke passe på ».

Noen av barna bruker uttrykk i sine historier som er korte, men som likevel sier mye hva de tenker om opplevelsene deres. Maren som bruker uttrykket «det verste Simon» som forteller hvor vondt hun opplever det når foreldrene blir fulle. Emma skriver at hun ikke liker å bruke ordet faren for pappa, fordi hun aldri har opplevd at han har vært en ordentlig far for henne. Dette sier mye om hva slags forhold hun har til faren.

Noen av barna bruker gjentakelser som fører til at budskapet deres blir forsterket. Johanna gjentar for eksempel ordet «ikke» tre steder i teksten, mens Christine gjentar ordene «vondt», «tør» og «redd» to ganger hver i løpet av fortellingen. Ved at hun bruker negativt ladede ord, får man til en viss grad, innsikt i hvor vondt og vanskelig situasjonen er for henne.

Maren er den eneste av barna som ikke bruker førsteperson når hun skriver om opplevelsen sin. Hun veksler mellom å fortelle i tredje person, «Det verste for ett barn ...», og første person «Jeg vet det». Å bruke tredje person kan være et forsøk på å distansere seg fra sine opplevelser. Det er sannsynlig å anta at Maren er for ung til å bruke dette bevisst. Det er ett interessant virkemiddel som Maren kan ha brukt ubevisst. Kanskje hun synes det er lettere å bruke begrepet barn, istedenfor jeg, for å prøve å distansere seg fra følelsene sine?

Mange barn bruker flere ufullstendige setninger enn voksne, slik som Johanna og Kristoffer gjør. Eksempel på dette er Johannas uttrykksmåte «ikke mamma og pappa. Ikke på skolen», og Kristoffer «når jeg er her, kan jeg ikke passe på».

5.3 Oppsummering av de viktigste funnene i analysen

Emma, Kristoffer, Maren, Johanna og Christine formidler i sine historier at det er stor individuelle forskjeller når det gjelder å bli utsatt for omsorgssvikt, hvilke konsekvenser dette kan få for språkutviklingen deres, hvordan forhold de har til å snakke om sine erfaringer og hva slags språk de bruke. Dette er det nødvendig å være bevisst på når avhandlingens problemstilling blir drøftet slik at jeg unngår å generalisere.

Barna formidler ulike perspektiver på det å bli utsatt for omsorgssvikt, for eksempel beskriver Christine redselen hun opplever, mens Kristoffer formidler at rollene mellom mor og sønn kan være byttet om. Emma gir uttrykk for noen av konsekvensene har hatt for henne å bli utsatt for incest. Maren forteller om at hun ikke liker at foreldrene drikker. Johanna skriver om at ingen ser henne, sannsynligvis gjelder dette ikke fysisk, men hennes indre opplevelser. Likevel er det noen likhetstrekk selv om historiene er svært forskjellige, alle barna gir uttrykk for at de er vondt og vanskelig å bli utsatt for omsorgssvikt, for eksempel bruker Maren uttrykket «det verste», Emma skriver at hun «jeg liker ikke å kalle han far, for han har aldri vært det», og Christine skriver om hvor redd hun er når foreldrene krangler.

Det er umulig for meg å vite hva slags konsekvenser det å bli utsatt for omsorgssvikt kan ha for barnas utvikling av språk, da den informasjonen barna gir i sine historier er svært begrenset. Dette fører at jeg bare har fått et lite innblikk i deres situasjon.

Hvis ikke Kristoffers, Marens og Christines følelser blir møtt og anerkjent av foreldrene kan de slutte å formidle sine følelser. Det kan ha negative følger for deres språkutvikling. Johannas erfaringer med å ikke bli sett kan føre til at hun ikke får lyst til å delta i sosiale sammenhenger, som kan få konsekvenser for hennes utvikling av språk. Emma gir tydelig uttrykk for at hun ikke liker fysisk kontakt. Dette kan ha negative følger for hennes sosiale evner, da fysisk kontakt kan bidra til å skape tillit. Emmas tillit til omverdenen kan være

nødvendig for at hun skal ha en optimal språkutvikling. Mye i Emmas fortelling tyder derimot ikke på at hennes sosiale evner er svekket.

Maren, Johanna og Christine formidler at de har behov for å fortelle om sine erfaringer til Simon. Kanskje de synes det er lettere å fortelle om sine opplevelser til Simon enn til andre voksne? Christine skriver at hun ikke har fortalt om sine opplevelser til noen andre enn Simon, og det er mye i Emmas fortelling som tyder på at hun heller ikke har fortalt om sine opplevelser til noen hun kjenner. Det er mulig at de opplever skam og skyld for hendelsene og/eller at de frykter å bli avvist. Faren til Emma kan også ha snakket om hendelsene mellom dem ved å bruke språkkoder få andre forstår. Emma gir samtidig uttrykk for at hun tror at noen visste noe der de bodde før. Christine formidler at det hjelper henne å vite at Simon vet hvordan hun har det.

Barna viser at de mestrer å bruke språket uavhengig av situasjoner. De har en direkte uttrykksmåte. Det er også individuelle variasjoner i hvordan barna bruker språket i fortellingene, for eksempel bruker Maren tredje person istedenfor første person når hun skriver, og Johanna og Christine gjentar ord.

Kapittel 6: Drøfting

I dette kapittelet vil jeg drøfte avhandlingens hoved- og delproblemstillinger.

Hovedproblemstillingen er:

- Hvordan kan diakonien bidra til at barn som blir utsatt for omsorgssvikt finner et språk for sine opplevelser?

Mine delproblemstillinger er:

- Hvordan påvirker omsorgssvikt barns språkutvikling?

- Hvilken posisjon kan diakonien ha i møte med barn som blir utsatt for omsorgssvikt?

Kapittelet kommer til å inneholde fire underkapitler. Disse underkapitlene er: Omsorgssvikt og barns språkutvikling, språk for opplevelser av omsorgssvikt – premisser for at barn kan uttrykke hvordan de har det, diakoniens posisjon og arenaer for å møte barn utsatt for omsorgssvikt, oppsummering og konklusjon.

I underkapitlene vil delproblemstillingene bli diskutert, samt deres betydning for hovedproblemstillingen. Hovedvekten vil imidlertid være drøfting av avhandlingens hovedproblemstilling. Eksempler fra teori- og analysekapitlene vil anvendes for å underbygge diskusjonen.

6.1 Omsorgssvikt og barns språkutvikling

I dette underkapittelet vil jeg drøfte hvordan omsorgssvikt kan påvirke barns språkutvikling²⁹.

Miljøets betydning har en avgjørende rolle for barns utvikling av språk. Foreldre har svært stor betydning for denne utviklingen, spesielt i de første leveårene. Det tidlige samspillet mellom foreldre og barn er viktig for barns språkutvikling, blant annet for deres ordforråd og pragmatiske utvikling.³⁰ Diakonien kan aldri få så stor betydning for deres utvikling av språk som foreldre har. Den har ikke mulighet til å være en like stor del av barns hverdag. En viktig del av barns utvikling av språk skjer ved de daglige rutinene med foreldrene. Årsaken er at de er mest sammen med barna i det første leveåret deres. Dette året er svært viktig for senere språkutvikling.

²⁹ Se 1.2 for hvorfor denne er relevant for hovedproblemstillingen.

³⁰ Se 3.3.

Å bli utsatt for omsorgssvikt kan føre til at barn får språkproblemer. Det er mulig at barn kan få språkvansker dersom foreldrene deres har så store problemer i sitt eget liv at de ikke er i stand til å gi barna sine nok kognitiv stimulering. En konsekvens av dette kan være at barn har et lite forutsigbart samspill som kan få negative følger for deres utvikling av språk. Foreldre kan streve så mye med sine egne problemer i perioder at det tar mye av deres oppmerksomhet. En konsekvens av dette kan være at de har vansker med å vise kontinuerlig interesse og ha oppmerksomhet mot barna sine. Det kan også være utfordrende for dem å gi barna språkstimulering som er forankret i barnet som subjekt. Dette er også svært vesentlig for barns språkutvikling³¹. I kapittel fem begrunnet jeg blant annet hvorfor Christine, Kristoffer, Johanna og Emma har blitt utsatt for omsorgssvikt. Christine forteller om at foreldrene hennes krangler, truer hverandre med vold og at faren har utøvd vold mot moren hennes. Det kan være at konflikten dem i mellom tar så mye oppmerksomhet at foreldrene snakker mindre med Christine. Kristoffer formidler at rollene mellom han og moren er byttet om, når han føler at han må passe på henne. Det kan føre til at han ikke får den språklige stimuleringen han trenger fra moren. Johanna opplever at hun ikke blir sett. Årsaken kan være at foreldrene er likegyldige og mangler forståelse for henne. En konsekvens av dette kan være at hun ikke blir tilstrekkelig språklig stimulert. Ifølge psykolog Elisabeth Backe-Hansen kan barn som blir/har blitt seksuelt misbrukt få et seksualisert språk. Språket som Emma bruker tyder ikke på at språket hennes har blitt seksualisert, til tross for at hun har blitt utsatt for incest. Hun skriver «Og så gjorde *han* de greiene med meg.». Denne setningen tyder på at det er vanskelig for Emma å sette ord på sine opplevelser. Derimot kan det være at Emma har språk for dette, men synes det er skummelt å formidle konkrete opplevelser.

Omsorgssvikt påvirker ikke nødvendigvis barns språkutvikling. Emma, Christine, Kristoffer, Maren og Johanna³² viser at de behersker språket godt, til tross for at en mulig konsekvens av et lite stimulerende miljø kan være negativt for språkutviklingen. I kapittel tre skrev jeg at både alvorlighetsgraden, hvor gamle barn er når de utsettes for omsorgssvikt og hva slags omsorgssvikt barna utsettes for, har betydning for om dette påvirker barns språkutvikling. Det kan være at å bli utsatt for omsorgssvikt av en eller begge foreldrene i barns tidlige leveår har størst betydning for deres utvikling av språk, da grunnlaget for dette legges i de første årene av barns liv. Emma, Christine, Kristoffer, Maren og Johanna er i skolealder når de skriver. Det kan være at de har blitt utsatt for omsorgssvikt fra de var små, men at det likevel ikke har

³¹ Se 3.3 og 3.3.1.

³² Se 5.1.

hatt betydelige følger for deres utvikling av språk. Ifølge Elisabeth Backe-Hansen kan understimulering i hjemmet bli kompensert for ved at barn oppholder seg i ulike institusjoner, for eksempel på skolen eller i andre familier. Etter hvert som barn blir eldre oppholder de seg store deler av dagen utenfor hjemmet, som har betydning for deres utvikling av språkferdigheter. Barn på Emmas, Christines, Kristoffers, Marens og Johannas alder tilbringer mye av sin tid skolen og på andre arenaer utenfor hjemmet, slik som på fritidsaktiviteter, og/eller sammen med jevnaldrende. Noe som vil få følger for deres utvikling av språk.

Ifølge Dr Patricia Moran er en av de negative konsekvensene av omsorgssvikt at barn kan mangle sosiale evner (2009:6). Språk er en forutsetning for å kunne delta i samspill med andre. Svekkede sosiale evner kan være et resultat av at barn har språkproblemer, for eksempel pragmatiske vansker. Pragmatiske forstyrrelser kan være en relasjonell forstyrrelse (Jægerum 2007:39). Jeg vil hevde at årsaken er at det er foreldrene som i stor grad lærer barn hva ord betyr, lærer barna å leve seg inn i andres situasjon og kunne forstå språkbruk ut fra situasjoner. Foreldres dårlige erfaringer i egen barndom kan gi negative konsekvenser for stimuleringen av deres egne barns utvikling av pragmatisk kompetanse (Jægerum 2007:39). Det er sannsynlig å anta at mange foreldre som utsetter barna sine for omsorgssvikt har vonde opplevelser i sin egen barndom. Konsekvensen av dette kan være at det er flere barn som blir utsatt for omsorgssvikt som har pragmatiske vansker, enn barn som ikke blir utsatt for dette. I mange sosiale sammenhenger er det å ha pragmatisk kompetanse viktig. Det er blant annet viktig å forstå normene for hvordan språket skal brukes. Barn trenger også å ha evnen til å sette seg inn i andres situasjon³³. Vil Maren, Kristoffer og Christine være i stand til dette, dersom de ikke blir møtt med empati av sine egne foreldre? Det er mulig at det blir utfordrende for dem å møte mennesker med forståelse, dersom ikke de har noen erfaringer med dette selv. De kan også miste lysten til dette. Andre språkferdigheter kan også være nødvendige for å fungere sosialt, for eksempel å ha et godt ordforråd. Når barn har mangelfulle språkferdigheter, kan dette skape utfordringer for deres deltakelse på sosiale arenaer. Språklige ferdigheter er svært sentralt for å forstå sosiale koder.

Språkferdigheter læres i felleskap med andre. Derfor kan det være vesentlig at barn som vokser opp i lite stimulerende hjemmemiljø er en del av et fellesskap som kan gi dem språklig stimulering. Grunnen er at mange barn som blir utsatt for omsorgssvikt ikke får tilstrekkelig språkstimulering fra foreldrene sine³⁴. Diakonien kan bidra til at barn blir en del av

³³ Se 5.2.2 og 3.3.

³⁴ Se 3.3.1.

fellesskapet³⁵. Dette er viktig for at barn skal få tilstrekkelig stimulering. Når barn ikke føler at de blir integrert i fellesskapet, kan det få negativ betydning for deres tilegnelse av språk. Johannas erfaring med og ikke å bli sett kan føre til at hun ikke opplever at hun er en del av fellesskapet³⁶. Dette kan få konsekvenser for hennes utvikling av språkferdigheter. Diakonien kan forsøke å inkludere Johanna i fellesskap på de arenaene hvor den møter Johanna.

Det at barn blir utsatt for omsorgssvikt behøver ikke å føre til svekkede sosiale evner. Mye i Emmas historie³⁷ tyder på at hennes sosiale tilhørighet ikke har blitt svekket, til tross for at hun har blitt utsatt for omsorgssvikt. Hun skriver at hun er sammen med sine venninner og at hun snart har vært hjemme hos alle jentene i sin nye klasse. Likevel gir hun uttrykk for at hun ikke liker fysisk kontakt. I sosiale relasjoner kan fysisk kontakt bidra til å styrke relasjonen. Når fellesskap med andre blir sterkere, kan en konsekvens være at tilliten mellom mennesker styrkes. Det kan ha betydning for å ha et godt språklig samspill som kan være viktig for Emmas utvikling av språklige ferdigheter.

Christine uttrykker i sin fortelling³⁸ at hun er redd når foreldrene krangler og truer hverandre med vold. I analysen skrev jeg at når hennes følelser ikke blir møtt kan det føre til at hun slutter å vise hvordan hun har det. Dette kan ha negative følger for hennes språklige utvikling. I kapittel tre fremhevet jeg betydningen av at barn får anledning til å formidle sine erfaringer. Det kan hjelpe dem til å forstå at deres opplevelser virkelig skjer og/eller har skjedd. Dessuten er det vesentlig at barn får hjelp til å gi ordene som de bruker følelsesmessig betydning. Dette kan bidra til at Christine opplever det som lettere både å vise og snakke om sine følelser. En positiv konsekvens av dette, kan være at Christine får bearbeidet sine erfaringer, noe som kan være en forutsetning for at hun skal kunne bli i stand til å bære med seg de smertefulle opplevelsene i livet sitt uten at disse skal ta for mye av hennes oppmerksomhet. I kapittel fire skrev jeg at diakonien innebærer å utøve omsorg for mennesker. Diakonien kan lytte til Christine og vise at den bryr seg om henne. Implisitt i begrepet omsorg ligger det et oppmerksomhetsaspekt³⁹. Å være oppmerksom på å lytte til Christine slik som Simon gjorde, kan være helt essensielt for at Christine skal ha lyst til å formidle sin historie, og få hjelp til å gi språket hun bruker følelsesmessig betydning.

³⁵ Se 4.2.

³⁶ Se 5.2.2.

³⁷ Se 5.1.

³⁸ Se 5.1.

³⁹ Se 2.1.

I kapittel tre skrev jeg at det kan være vanskelig for barn som blir/har blitt utsatt for omsorgssvikt å snakke om sine opplevelser. Det kan være mange årsaker til dette. Barn kan ha vansker med å finne språk for sine erfaringer. En konsekvens av dette kan være at de bruker språket mindre, noe som kan påvirke deres språkutvikling negativt. Hvilke premisser bør ligge til grunn for at barn skal våge å formidle sine opplevelser?

6.2 Språk for opplevelser – premisser for at barn kan uttrykke hvordan de har det

I dette underkapittelet vil jeg direkte diskutere avhandlingens hovedproblemstilling.

Hvordan kan diakonien bidra og gjøre det lettere for barn å snakke om sine erfaringer? I plan for diakoni for Den norske kirke står det at «Diakoni er kirkens omsorgstjeneste» (2010:9). Diakonien skal utøve omsorg overfor barn. Har det å vise omsorg overfor barn betydning for at diakonien skal kunne bidra til at de finner et språk for sine opplevelser? Det kan være et premiss for at barn skal våge å snakke om hendelser som kanskje er tabubelagt, at diakonien gir dem omsorg. I kapittel to står det at omsorg for andre handler om å skape tillit og trygghet. Når barn får omsorg kan det føre til at det dannes trygghet, tillit og emosjonelle bånd mellom barnet og den/de som utøver omsorgshandlingen. Dette kan være en forutsetning for at barn åpner seg for andre. Barns åpenhet er grunnleggende for at de skal våge å snakke om sine erfaringer. Når barn derimot ikke føler seg trygge og ikke har tillit til andre, vil de sannsynligvis ha større problemer med å utvikle et språk for sine erfaringer. Maren og Christine formidler at de opplever foreldrenes atferd som skremmende⁴⁰. En konsekvens av dette kan være at noe av tryggheten og tilliten til foreldrene blir svekket⁴¹. Det kan føre til at Marens og Christines grunnleggende tillit og trygghet til omverdenen også svekkes. Diakonien er i posisjon til å gi dem den tryggheten og tilliten som er vesentlig for at de skal våge å snakke om sine erfaringer. Vil Maren og Christine være i stand til å motta tillit og trygghet?

Å skape trygghet og tillit krever at barna er i stand til å motta omsorg. En del av barna som blir utsatt for omsorgssvikt vil muligens oppleve det som svært vanskelig å forstå at omsorgen som vises dem er positiv. Derfor kan det være en langvarig og kanskje mislykket prosess, for å gjøre dem i stand til å motta denne. Barn kan streve med å forstå at noen vil dem godt, dersom de ikke har opplevd å få kjærlighet av foreldrene sine. Kan Emma våge å motta

⁴⁰ Se 5.1.

⁴¹ Se 5.2.1.

omsorg som voksne gir henne, uten å frykte at de skal utsette henne for seksuelle overgrep? Det kan være at de opplevelsene Emma⁴² har med faren er så smertefulle og så grunnfestet i henne, at hun ikke er i stand til å motta omsorg uten å være redd for at hun skal erfare nye overgrep. Dette er kanskje spesielt problematisk dersom det er menn som gir henne omsorg. Grunnen er at det var faren som utsatte henne for det/disse overgrep(ene) og ut fra historien kan det tyde på at hun har fått et dårlig forhold til faren som en konsekvens eller delvis konsekvens av dette. Det er også mulig at Emma har så mange gode opplevelser med å få omsorg at overgrep(ene) ikke har noen betydning for hvordan hun mottar omsorg. Når ikke barn klarer å motta omsorg, kan det bli svært utfordrende for diakonien å bidra til at de finner et språk for sine opplevelser. Omgivelsene kan legge mye til rette for at barna skal bli trygge og føle at de blir støttet, men dersom barn ikke har eller har få erfaringer med å få omsorg fra voksne, kan det være svært vanskelig for dem å forstå at voksne ønsker å gi dem dette. Det kan være spesielt viktig for at barn skal våge å finne et språk for erfaringene sine at diakonien gir dem mulighet og tid til å forstå at mange voksne ønsker å utøve omsorg for dem. En forutsetning for dette er at diakonien er til stede for barna i et lengere tidsrom.

Det er ikke alltid diakonien har mulighet til å vise barn omsorg i et langtidsperspektiv. Noen gang møter diakonien barn bare i et kort tidsrom. Dette kan føre til at det blir ekstra utfordrende og vanskelig for utsatte barn å motta den omsorgen som diakonien gir dem. Til tross for at mange av disse barna kan ha vanskeligheter med å ta i mot omsorg, kan det likevel ha betydning at noen ga dem betingelsesløs kjærlighet og omsorg. Grunnen er at alle barn trenger å få erfare slik omsorg. Kanskje det gir mer inntrykk på barna å motta omsorg enn de gir uttrykk for? Det kan for eksempel hende at det har større betydning for Johanna å få en erfaring med å bli sett, enn det hun er i stand til å gi uttrykk for. Hennes erfaringer med å ikke bli sett⁴³ kan gjøre det enklere for henne å beskrive hvordan det er å ikke bli det. Det er viktig at diakonien legger til rette for at hun kan formidle hvordan det er å bli sett og hvordan det er å ikke bli det.

Diakonien har mulighet til å skape både tryggheten og tilliten for Johanna og andre barn slik at de kan våge å formidle sine opplevelser. Samtidig kan det hende at diakonien ikke kan gi dem disse rammene som de vil ha behov for dersom de skal formidle erfaringene sine. Det kan hende at barna ikke er på de diakonale arenaene i det hele tatt eller i så liten grad at det

⁴² Se 5.1.

⁴³ Se 5.1.

blir vanskelig å gi dem den tryggheten og den tilliten de trenger for å snakke om disse erfaringene.

Alle barn er sårbare. Barn som utsettes for omsorgssvikt befinner seg i en svært sårbar og vanskelig livssituasjon, og det er sannsynlig at dette fører til at de blir enda mer sårbare enn de fleste andre barn. I kapittel to ble det fremhevet at Foss hevdet at omsorg også kan oppleves som tvang, ufrihet og avmakt (2005:81). Barn kan være ekstra utsatte for å motta omsorg som ikke oppleves som positiv. Mange av dem har ikke like lett som voksne for å si i fra når de erfarer omsorg som negativt. Diakonien kan stå i fare for å gi barn omsorg som oppleves som tvang og hvor barn blir avmektige. Da kan det være at diakonien trækker over barns integritetsgrenser i sitt forsøk på å bidra til at de finner et språk. Spesielt kan dette gjelde dersom den ikke tar hensyn til at de er svært sårbare. Hvis dette skjer, kan barn bli såret. Det er mulig at diakonien i sitt forsøk på å hjelpe barn med å finne et språk, får barn til å formidle erfaringer som de ikke egentlig ønsker. Kanskje det er for tidlig i barnas egen prosess med å bearbeide sine erfaringer, slik at de ikke er modne for å uttrykke sensitiv informasjon om dem selv eller deres foreldre? Dessuten kan det hende at diakonien tillegger barn et språk som barn verken er modne for kognitivt eller aldersmessig. Emma har erfart vonde opplevelser med faren⁴⁴, men hun beskriver ikke konkret hva faren har gjort mot henne. Det kan være at hun ikke er moden for dette. En mulig konsekvens av at diakonien presser barns integritetsgrenser kan føre til at de mister den tilliten og tryggheten som ofte vil være en forutsetning for at de skal utvikle et språk. Det kan også føre til at de mister lysten til å dele sine opplevelser med andre, fordi de erfarer at ikke omgivelsene mottar fortellingene deres på en god måte.

Til tross for at diakonien har mange utfordringer når den skal vise omsorg mot utsatte barn, har diakonien mulighet til å bidra med viktige perspektiver i utøvelsen av dette. En grunn til dette er at den har tydelig forankring i Bibelen. Den diakonale omsorgen bør ha likhetstrekk med den kjærligheten som Gud viser alle mennesker. Bibelen oppfordrer alle kristne til å vise en betingelsesløs kjærlighet mot alle mennesker, samme hva slags posisjon de har.

Kan barn uttrykke sine opplevelser omkring omsorgssvikt dersom de ikke har erfart omsorg? En viktig forutsetning for at barn skal finne et språk for hvordan det oppleves å ikke motta omsorg, kan være å ha erfart å motta omsorg. Det er vanskelig å formidle en følelse som de ikke har kjent. Kan det være problematisk for Johanna å beskrive hvordan det oppleves å ikke

⁴⁴ Se 5.1

bli sett når hun kanskje sjelden har erfart å bli sett? Med få erfaringer med å ha blitt sett kan det være svært vanskelig for Johanna å beskrive hvordan det oppleves å ikke få omsorg. Jeg begrunnet i kapittel fem hvorfor Johannas opplevelse med å ikke bli sett kan handle om at hun ikke mottar omsorg. Derimot er det mulig at barn kan sette ord på sine opplevelser som de ikke har noen personlige erfaringer med. Et eksempel på dette er Emma som skriver «Jeg liker ikke å kalle *han* for far jeg, for han har aldri vært det.». Dette formidler at Emma er i stand til å uttrykke sin oppfatning av begrepet far, til tross for at hun sannsynligvis ikke personlig har erfart hva som er en god far. Til tross for at barn i stor grad mangler erfaringer med omsorg, kan det hende at noen av dem er i stand til en viss grad å uttrykke hva de savner og trenger. Det er viktig at diakonien bidrar til å gi barn mulighet til å sette ord på sine lengsler og behov. Diakonien har posisjon til å hjelpe barn til å videreutvikle sin uttrykksmåte. I kapittel fire ble det fremhevet at diakonien har sitt grunnlag i Bibelen. Bibelens språk er mangfoldig. Det finnes språk for både lidelse, lengsler og omsorg. En annen årsak er at diakonien er opptatt av å gå i dialog med mennesker⁴⁵. Det er vesentlig at diakonien går i dialog med barn om deres udekte behov, fordi det er i stor grad ved å samtale med andre at barn kan bli i stand til å videreutvikle sitt språk.

Det er vesentlig at diakonien er bevisst på at omsorg kan oppleves som negativt. Å forhindre at omsorg gir barn en følelse av at de er avmektige eller tvinges til å motta den når de skal finne et språk for sine erfaringer er viktig. Omsorg kan passivisere individer, og føre til at de blir uselvstendige⁴⁶. I kapittel tre fremhevet jeg at barn er aktive i prosessen med å lære seg språk. Derfor er det viktig at omsorgen overfor barn blir utøvd på en slik måte at den fremmer deres selvstendighet, og gjør at de blir aktive deltakere i sin prosess for at de skal bli i stand til å finne et språk for deres erfaringer.

Det kan også være nyttig for diakonien å få kunnskap om hvordan barn bruker språk, fra barn selv. Emma, Kristoffer, Maren, Johanna og Christine bruker et eksplisitt språk for å uttrykke sine erfaringer. Disse setningene i Emmas og Christines historier viser dette: «Jeg liker ikke å kalle *han* for far jeg, for han har aldri vært det.», og «Jeg prøver å gå på rommet mitt og spille musikk på full guffe, slik at jeg ikke kan høre dem.» I alle historiene bruker barna et svært enkelt og muntlig språk for å beskrive sine opplevelser⁴⁷. Til tross for at det er bare fire historier som er avhandlingens empiriske materiale, er det mulig at de språklige fellestrekkene

⁴⁵Se 4.2.

⁴⁶Se 2.1.

⁴⁷Se 5.2.4.

ved fortellingene også brukes av mange barn i alderen ni til tolv år. Når barna i alle historiene har mange fellestrekk i hvordan de bruker språk kan det tyde på at det er relativt vanlig å anvende språk på den måten for barn i denne alderen, men det er svært vanskelig å vite dette med sikkerhet. Ut i fra den narrative metoden som jeg har brukt er det ikke mulig å generalisere hvordan barn bruker språk ut i fra historiene. Det er det viktig å være bevisst på at det er store individuelle forskjeller når det gjelder hvordan barn bruker språk. Kanskje barna i disse historiene bruker språket på en uvanlig måte for deres alder? Fortellingene er dessuten korte og skriftlige, noe som gjør at barna bare får formidlet noen sider ved hvordan de bruker språk. Det er også mulig at barna bruker språk på en annen måte muntlig enn skriftlig. Barna har heller ikke mulighet til å formidle alle sine språkferdigheter i historiene, siden de er korte. Derfor er det langt i fra alle språkferdighetene deres som kommer til uttrykk.

Historiene viser at Emma, Kristoffer, Maren, Johanna og Christine bruker språket forskjellig. Det er individuelle forskjeller i hvordan barn bruker språk, for eksempel bruker Maren tredje person når hun forteller og Johanna og Christine gjentar de samme ordene flere ganger⁴⁸.

Barn har også ulike forutsetninger for å tilegne seg språk, da miljøet har stor betydning for barns språklige utvikling. De befinner seg i ulike sosiale kontekster, og det fører til at barn utvikler språk forskjellig. Disse faktorene bidrar til at det er nødvendig for diakonien å lytte til hvordan det enkelte barn anvender språket. Barn er aktive deltakere i prosessen med å tilegne seg språk. Det er nyttig at diakonien legger til rette for at barn skal ha mulighet til å delta aktivt når de skal lære seg språk. Empowerment tankegangen, og den ydmyke tjenende holdningen som diakonien representerer, er viktig for at barna skal utvikle sitt eget språk, og autonomi⁴⁹.

Diakonien kan bruke språket til å gi barn trygghet. I kapittel to, tilknytning og språk, ble det vektlagt at språklig samhandling spiller en viktig rolle i barns tilknytning til sine foreldre. Det skaper flere og nye muligheter i samspillet mellom foreldre og barn. Dette kan bidra til å styrke eller svekke tilknytningen mellom dem. Språket kan også bidra til å skape gode relasjoner, samt opprettholder disse mellom barn og dem som utøver diakoni, som kan være viktig for at barn skal oppleve trygghet og tillit. Språket kan bli brukt til å forsterke relasjoner, ved å bruke positivt ladede ord og uttrykk som for eksempel å si til et barn «jeg er glad i deg».

⁴⁸Se 5.2.4.

⁴⁹Se 3.3 og 4.2.

Språklig samhandling kan samtidig brukes til å svekke relasjoner, gjennom å bruke ord og uttrykk som har negativ betydning, slik som å si til barn «du er slem».

På de arenaene som diakonien møter barn er det viktig å være bevisst på at noen barn som utsettes for omsorgssvikt kan ha språkvansker, for eksempel et dårlig ordforråd og/eller pragmatiske utfordringer. I kapittel fem viste jeg at barna i historiene bruker språket ulikt. Anne Høigård skriver at noen barn ligger bak sine jevnaldrende i sin semantiske utvikling (2006:110). Diakonien trenger å være bevisst på disse faktorene for ikke å generalisere hvordan barn bruker språk ut fra alder. Det er sentralt at diakonien bruker et språk som barn forstår for at den skal kunne bidra til at de finner et språk for sine erfaringer. Å bruke et språk som barn forstår bidrar til at det er mulig å skape et felles språklig utgangspunkt, som kan være viktig for at diakonien skal kunne hjelpe barn til å uttrykke sine opplevelser.

6.3 Diakonien sin posisjon og arenaer for å møte barn utsatt for omsorgssvikt

Diakonien utgjør som regel bare en liten del av barns liv. Når barns tidlige samspill og tilknytning til foreldre er svært vesentlig for deres språkutvikling, hvordan kan diakonien komme i posisjon til bidra til at de finner et språk for det de opplever?

Teori om diakoni legger vekt på at den har til hensikt å inkludere alle i fellesskapet uansett alder eller livssituasjon⁵⁰. En av utfordringene som diakonien står ovenfor i møte med barn som blir utsatt for omsorgssvikt, er at grunnlaget for en god språkutvikling legges i barns første leveår, som vist i kapittel tre. I barns første leveår er de totalt avhengige av foreldrene sine. Det er foreldre som er de primære omsorgspersonene for barn, og spiller en avgjørende rolle i barns språkutvikling. Høigård skriver at i mange hjem der barn blir utsatt for omsorgssvikt vil barn ha betydelig mindre samspillserfaringer enn andre (2006:21), noe som igjen kan påvirke deres utvikling av språk negativt. Diakonien kan aldri erstatte foreldres betydning i barns språkutvikling.

I underkapittelet om tilknytning og språk i kapittel to, ble det fremhevet at tilknytning og språklig utvikling er nært forbundet med hverandre. Språklig samhandling har stor betydning for barns tilknytning. Det er problematisk for diakonien å påvirke den språklige samhandlingen slik at det får betydelige konsekvenser for deres tilknytning. Årsaken er at den konstante emosjonelle og psykologiske tilstedeværelsen for barn har størst betydning for dannelsen av tilknytning hos dem⁵¹. De etablerer tilknytning til foreldrene sine i andre halvdel av første leveår som vist i avsnittet om tilknytningsfaser. Det er bare foreldre som kan være tilstede for barn i så stor grad at det får betydelige konsekvenser for deres utvikling av tilknytning. Små barn er dessuten som regel helt avhengige av at foreldrene er tilstede for dem hele tiden. Diakonien har derfor få muligheter til å møte små barn uten at foreldrene deres er tilstede. Dette fører til at på tross av at diakonien møter små barn vil det alltid være på foreldrenes premisser. Det er den enkelte forelder som får innflytelse på sitt barn, selv om diakonien til en viss grad kan forsøke å påvirke samspillet positivt.

Når barn begynner på skolen, har diakonien flere muligheter til å møte barn uten at deres foreldre er tilstede. Likevel kan diakonien få problemer med å danne en god tilknytning til

⁵⁰Se 4.1 og 4.2.

⁵¹Se 2.3.1

barn, da barns tilknytningsmønstre ofte er vedvarende. Positive og negative mønstre kan bli forsterket⁵².

Diakonien kan bidra til å vise nestekjærlighet og omsorg mot både barna og deres foreldre. Det kan innebære og udøve konkret nestekjærlighet ved enkle handlinger til å bidra til at barna og deres foreldre får hjelp fra det profesjonelle hjelpeapparatet⁵³. Den har til en viss grad mulighet til å utfordre foreldrene til og for eksempel opptre annerledes i samspillet med sitt barn. En konkret måte diakonien kan bidra til dette på er å inkludere dem i et fellesskap hvor de kan møte andre barnefamilier. Det kan ha positiv betydning for barns språkutvikling, fordi det er fellesskap med andre at barn lærer og utvikler språk. Det er dessuten mulig at dersom familier blir inkludert i fellesskapet med andre i lignede situasjon, kan det påvirke deres kommunikasjon i hjemmet. Å erfare hvordan andre familier samhandler språklig kan bidra til at enkelte barn og foreldre får en bedre samhandling som kan få positiv konsekvenser for barns utvikling av språk. Dersom familier hvor barna utsettes for omsorgssvikt ønsker en bedre språklig samhandling kan det være sentral forutsetning at de får profesjonell hjelp til å gjennomføre dette. Diakonien kan være en viktig bidragsyter når det gjelder å støtte familiene til få den hjelpen de trenger, for eksempel å bidra til at den enkelte familie i kontakt med rette instans. Derimot kan barna og/eller foreldrene deres oppleve at det er en så stor forskjell i livssituasjonen deres, og de andre familiene som er en del fellesskapet at det kan føre til at det blir svært utfordrende og krevende for dem å bli en integrert del av det. Foreldre som utsetter barna sine for omsorgssvikt kan mangle støtte i det sosiale nettverket sitt som kan føre til at barna deres får problemer med å utvikle et godt sosialt nettverk. Barn og deres foreldre kan mangle noen av de sosiale evnene som er viktige for å fungere i fellesskapet. Det kan også være problematisk å finne felles verdier og holdninger, fordi livssituasjonen til familier som utsetter barna for omsorgssvikt er annerledes enn resten av fellesskapet. Når det diakonale fellesskapet ikke er i stand til å inkludere barn og/eller familier i fellesskap, er det mulig at dette påvirke barns språkferdigheter negativt. En forutsetning er at det diakonale fellesskapet er et viktig samlingspunkt og miljøskaper i lokalmiljøet, dersom det skal ha positiv eller negativ betydning for barns utvikling av språkferdigheter.

En annen utfordring for diakonien er at arbeidsmodellene⁵⁴ som dannes i samspillet mellom foreldre og barn i deres første leveår, ofte er vanskelige å endre. Det kommer frem i historiene

⁵² Se 2.3.2.

⁵³ Se 4.1 og 4.2.

⁵⁴ Se avsnitt om Bowlbys tilknytningsteori i 2.3.2.

til Emma, Maren og Christine at de har vonde og vanskelige opplevelser med sine foreldre⁵⁵. Vil de våge å stole på at de fleste voksne er trygge og ønsker at de skal ha det bra, når de har erfart at deres egne foreldre har påført dem smerte og uro? Konsekvensene av barns dårlige erfaringer med sine foreldre kan føre til at barn får en negativ atferd i samspillet med andre. Det kan også føre til at de ikke har tillit til mennesker rundt seg. Dette skaper utfordringer når diakonien skal bidra til at barna finner et språk for sine erfaringer. Grunnen er at barns opplevelse av å være trygg på andre kan være vesentlig for at de skal våge å åpne seg for andre, og sette ord på sine opplevelser og hvordan de har det.

Likevel har diakonien mulighet til å legge til rette for at barn kan få tilhørighet til fellesskap hvor de kan føle at de er trygge. Er det en forutsetning at barn skal tilegne seg språkferdigheter og videreutvikle disse at barn har en tilhørighet til fellesskap? Barn er avhengige av å ha en tilhørighet til fellesskap for å utvikle språkferdigheter. Årsaken er at det bare er i fellesskap en dialog er mulig. Dialog er en forutsetning for at barn skal lære nye språkferdigheter og forbedre disse. Som fremhevet i kapittel fire er diakonien opptatt av å inkludere mennesker som ofte kan falle utenfor i fellesskapet. Johanna skriver at hun erfarer at ingen ser henne⁵⁶. Emma opplever at ingen voksne spør henne om hvordan hun har det «Hvis de hadde spurt meg hvordan det går med meg, hadde jeg nok ikke fortalt det som det var.». En konsekvens av erfaringene som Johanna og Emma beskriver, kan være at de opplever at de er utenfor fellesskapet, til tross for at de tilsynelatende kan være en del av det. Deres erfaringer kan føre til at de får en opplevelse av at de ikke blir sett som hele mennesker. Å bli sett som et helt menneske kan innebære at det er plass i fellesskapet til at barn kan komme med vanskelige erfaringer. Diakonien er i posisjon til å kunne se hele Johanna og Emma, fordi det er en del av diakoniens vesen å se mennesket som en helhet. Dette kan være viktig for at de skal kunne erfare at de er en integrert del av fellesskapet.

I kapittel fire vektla jeg at diakonien er opptatt av at alle mennesker har noe som de kan bidra med til fellesskapet. Dette gjelder også barn som blir utsatt for omsorgssvikt. Kan det å bli betraktet som likeverdige i fellesskapet ha betydning for om barn opplever fellesskap som trygt? Likeverd kan være en form for anerkjennelse. Når barn opplever at voksne hører på dem, og ser dem kan det føre til at de blir tryggere på seg selv og dermed på omgivelsene. Derimot når barn opplever at voksne er autoritære og hverken lytter til dem eller ser dem, kan konsekvensen av dette være at barn blir utrygge på både seg selv og sine omgivelser.

⁵⁵ Se 5.1.

⁵⁶ Se 5.1.

Kan diakonien tilføre barns språk andre dimensjoner enn pedagogikken? Diakoni innebærer å tjene mennesker. En konsekvens av dette er at diakonien i større grad kan bli en medvandrer for barn i deres prosess med å finne et språk for deres erfaringer for når de blir utsatt omsorgssvikt enn en læremester. Dette kan ha stor betydning for barn. De fleste barn vil sannsynligvis ha behov for at noen er tilstede for dem i denne prosessen. Å tjene barn kan innebære og legge til rette for at de skal kunne få mulighet til å utvikle et språk for deres erfaringer. Det kan også bety og utfordre barn til å finne et språk for sine opplevelser, og hjelpe dem til å videreutvikle språket deres. Kombinasjonen av at diakonien er opptatt av å inkludere barn som utsettes for omsorgssvikt i fellesskapet, vise dem omsorg og å tjene dem gjør at diakonien kan være en sentral bidragsyter når barn skal finne et språk for sine erfaringer. På denne måten har diakonien mulighet til å utfylle pedagogikken når barn skal finne språk for sine opplevelser.

Profetisk diakoni og karitativ diakoni har sitt opphav i Bibelen⁵⁷. Bibelen inneholder et rikt språk. Språket i fortellingene i Bibelen kan tilføre barns språk nye dimensjoner. I Bibelen finnes det språk som rommer hele mennesket, og alle våre følelser. Mange barn trenger å lære hvordan de kan sette ord på sine erfaringer. Bibelen kan være en kilde til at barn tilegner seg nye ord, som kan hjelpe dem til å formidle deres erfaringer.

Profetisk diakoni kan bidra til at barn får et språk for den urettferdigheten de opplever når de blir utsatt for omsorgssvikt. I kapittel fem skrev jeg at Emma, Kristoffer, Maren, Johanna og Christine har blitt utsatt for omsorgssvikt. Vil de forstå at de blir behandlet urettferdig når de utsettes for omsorgssvikt? Det er mulig at de ikke er i stand til å innse dette. Det kan være vanskelig for dem både å forstå og våge å erkjenne at foreldrene deres behandler dem urettferdig. De aller fleste barn er lojale ovenfor sine foreldre. Det kan også oppleves som skummelt for barna å innrømme at foreldrene behandler dem urettferdig, da det er foreldrene som skal gi dem trygghet. Det er viktig at profetisk diakoni i første omgang hjelper barna til å innse at de blir behandlet urettferdig. Det kan også innebære å bidra til at barn forstår at det er «lov», akseptabelt og ofte nødvendig å sette ord på urettferdigheten som de erfarer. Profetisk diakoni kan konkret bidra til at barn får et språk for den urettferdigheten de opplever ved å bruke Bibelen som grunnlag, for eksempel Jobs bok og klagesalmene.

⁵⁷ Se 4.3.

En konsekvens av at diakonien tilfører barn et språk for den urettferdigheten som de opplever, er at de kan komme i lojalitetskonflikt. Ifølge Sundfær er barn svært lojale mot sine foreldre (2012:19). Kristoffer uttrykker en lojalitet mot moren, da han føler at han må passe på moren sin⁵⁸. Barn kan skjule foreldrenes problemer. En konsekvens av dette kan være at barn vil få store vansker med å uttrykke den urettferdigheten som de erfarer at foreldrene utsetter dem for. En forutsetning for at barn skal våge å uttrykke sine erfaringer er at de er trygge og tillitsfulle, men likevel kan det være problematisk for barn å formidle at foreldrene har begått urett mot dem. Barn kan føle at de har noe av skylden for at de blir/har blitt utsatt for omsorgssvikt⁵⁹. Skyldfølelsen hos dem kan bli forsterket når de formidler urettferdigheten som de utsettes for. Barn kan også komme i lojalitetskonflikt i forhold til sine foreldre når de snakker om dette. Mange kan oppleve at de svikter foreldrene sine. Det er vesentlig at barns følelser omkring å formidle uretten de erfarer blir tatt på alvor og respektert. En del av diakoniens vesen innebærer å ha en ydmyk tjenende holdning ovenfor mennesker⁶⁰. Å møte barn med denne holdningen kan bidra til at barns opplevelser omkring å uttrykke urettferdigheten blir ivarettatt. I kapittel fire skrev jeg om to viktige begreper innenfor diakoni: empowerment og dialog. Disse begrepene kan også bidra til at barns følelser blir respektert. Empowerment innebærer at det enkelte barn skal få mulighet til å bestemme i sitt eget liv, som kan bety at de forstår at de kan velge selv om de vil snakke om uretten som blir / har blitt begått mot dem. Det er bare ved å ha en dialog med barn at det både er mulig å lytte til dem og anerkjenne deres opplevelser, og samtidig stimulere til endring av tankemønstre hos dem. Diakonien kan også bruke dialogen med barn til å hjelpe dem til å sette grenser for hva de vil dele og ikke.

Karitativ diakoni kan hjelpe barn til å sette ord på ønsket om å motta omsorg som mange av de som blir utsatt for omsorgssvikt kan lengte etter, enten bevisst eller ubevisst. Er det at Maren, Johanna og Christine skriver til Simon⁶¹ et uttrykk for at de lengter etter at noen skal vise at de bryr seg om dem? På den ene siden er det mulig at de skriver på grunn av denne lengselen. På den andre siden er det mulig at denne lengselen etter å motta omsorg er ubevisst fra barnas side. Sannsynligvis vil det være individuelle forskjeller i om dette er bevisst eller ubevisst. Kristoffer opplever at han må passe på sin mor⁶². Han er avhengig av å bli bevisst sine behov for at han skal kunne uttrykke disse. Det er viktig at den karitative

⁵⁸ Se 5.1.

⁵⁹ Se 3.5.

⁶⁰ Se 4.2.

⁶¹ Se 5.2.3.

⁶² Se 5.1.

diakonien hjelper Kristoffer, slik at han kan bli bevisst på om han savner å motta omsorg eller ikke. Det trenger ikke å være en sammenheng mellom å lengte etter å få omsorg og bli utsatt for omsorgssvikt. Kanskje noen barn som utsettes for omsorgssvikt får tilstrekkelig omsorg fra andre voksne enn foreldrene sine, eller at den ene av dem kompenserer for manglende omsorg hos den andre? Det er mulig at dette gjelder for Emma. Hennes mor kan i stor grad erstatte den omsorgen som det ut fra historien hennes kan tyde på at hun ikke får av faren, for eksempel ved at hun skriver «Jeg liker ikke å kalle *han* for far jeg, for han har aldri vært det». Likevel er det sannsynlig at mange av de utsatte barna ikke får den omsorgen som de har behov for, og vil trenge et språk for dette. Å motta omsorg er en grunnleggende del av å være menneske⁶³. Noen barn vil sannsynligvis ikke være bevisst på at de trenger omsorg. Når de ikke er klar over dette kan konsekvensene være at de ikke får uttrykt sine behov, og derfor er det viktig å gjøre dem bevisst på dette.

I kapittel én ble det fremhevet at Jesus hadde en spesiell omsorg for de svake i samfunnet, blant annet barn. Med utgangspunkt i Bibelen og spesielt i NT kan den karitative diakonien hjelpe barn til å finne et språk for lengselen etter å oppleve omsorg. Jesus spør i Mark 10,51 og Luk 18, 41 «Hva vil du jeg skal gjøre for deg?». Christine er redd for å fortelle andre enn Simon om sin situasjon⁶⁴. Jesu utsagn kan hjelpe henne å forstå at det kan være lurt å si til noen hvordan hun har det. Det er mulig at Christine ikke forstår at det som står i Bibelen kan være relevant. For at Jesu utsagn skal hjelpe Christine til å forstå dette, er det viktig at den karitative diakonien anvender Bibelen aktivt i dialog med henne.

For at profetisk og karitativ diakoni skal kunne anvende Bibelen i sitt forsøk på å bidra til at barn finner et språk for sine opplevelser når de har blitt utsatt for omsorgssvikt, er det nødvendig at barn får kunnskap om den konteksten som Bibelen ble skrevet innenfor. De trenger kunnskap om konteksten for å være i stand til å gi mening til ord og ytringer⁶⁵. Derfor er det viktig at diakonien lærer barn at Bibelen er skrevet for over 2000 år siden, og at kulturen var annerledes enn den er i dag. Det er sannsynlig at mange barn kan ha problemer med å forstå språket i Bibelen, da de ikke har kjennskap til ordene som blir brukt. Disse to faktorene gjør at det blir vesentlig for barn å få kunnskap om språket som blir brukt i Bibelen og at de lærer forståelsen av ordene som anvendes. De fleste barn er interesserte i å lære nye ord, som vist i kapittel tre. Dette er et godt utgangspunkt for dem når de skal lære å forstå

⁶³ Se 2.1.

⁶⁴ Se 5.1.

⁶⁵ Se 3.1.

Bibelens språk.

Når profetisk og karitativ diakoni skal forsøke å bidra til at barn finner et språk er det viktig å ta hensyn til det stadiet barna er på i sin språkutvikling. I kapittel tre ble det referert til Høigård som skriver at noen barn som blir utsatt for omsorgssvikt kan ha mindre samspillerfaringer enn andre, som kan ha negative konsekvenser for barns språkutvikling (2006:21). En følge av dette kan være at de får et mangelfullt ordforråd (Hagtvet 2004:119). Det kan være sentralt at diakonien har kunnskap dette. På den måten er det mulig for den profetiske og karitative diakonien å forhindre at de antar at barn har kjennskap til mange ord, uten at de vet om de kan ordene. Kanskje er det individuelle forskjeller i hvor mange og hvilke ord barn kan. Profetisk og karitativ diakoni bør være bevisst på dette, dersom den ønsker å tilpasse seg det enkelte barns språk. Noe som kan være nødvendig for å hjelpe dem til å formidle sine opplevelser.

Dessuten er det sentralt å være bevisst på at ordene og begrepene som Bibelen bruker ikke nødvendigvis samsvarer med barnas forståelse av disse. Hagtvet hevder at ord kan ha ulik følelsesmessig betydning for individer (2004:92-94). Mennesker har ulike assosiasjoner som de forbinder til ord (ibid.). Det er sannsynlig at barn forstår noen ord annerledes enn voksne, da de antageligvis ikke har like mange erfaringer knyttet til ordet. Deres forståelse av ord kan også være situasjonsavhengig i større grad enn hos voksne, som vist i kapittel tre. Kanskje barn har andre assosiasjoner til språket som Bibelen bruker for urettferdighet eller at de ikke har kjennskap til de ordene som blir brukt. Konsekvensen av dette kan være at det språket som blir brukt i Bibelen ikke er hensiktsmessig å tilføre barna, uten at profetisk og karitativ diakoni også forsikrer seg om at de kan ordene som brukes og har samme forståelse av disse. Samtidig kan det være med på å utvikle barnas forståelse av språk og bidra til at de får en ny forståelse av ord. Det er nyttig at dette gjøres på en slik måte at det ivaretar barna som subjekter, og fremmer deres autonomi. En forutsetning for at den profetiske og karitative diakonien skal hjelpe barn med å få et språk, er at den forsøker finne ut hvordan det enkelte barn oppfatter ord, og arbeider sammen med den enkelte for å finne en felles forståelse av disse. Når barn og profetisk diakoni ikke har samme oppfattelse av ord kan det føre til at kommunikasjonen mellom dem nesten blir umulig.

6.4 Oppsummering og konklusjon

I avhandlingens tre teorikapitler skrev jeg om omsorgssvikt, barn og språk og diakoni. Teorikapitlene har vært nødvendige å ha med for å kunne svare på avhandlingens problemstilling. Mye av grunnlaget for drøftingsdelen var teori om omsorgssvikt, språk og diakoni. Kapittel fem inneholdt en analyse av fem historier som er blitt skrevet av barn mellom ni og tolv år. I kapittel fem fremhevet jeg hvorfor historiene har relevans for å kunne gi svar på avhandlingens problemstilling⁶⁶. Analysen har også vært en forutsetning for å skrive drøftingsdelen.

Diakonien kan bidra til at barn finner et språk for sine opplevelser. Det har mulighet til å inkludere barn som blir utsatt for omsorgssvikt i fellesskap med andre. Noe som er viktig for deres språkutvikling (Tetzchner et al. 1993:17, Høigård 2006:21). Det kan også ha betydning for barns utvikling av språk å bli betraktet som likeverdige deltakere i fellesskapet, fordi det er en form anerkjennelse.

Ett viktig funn er det at diakonien viser omsorg ovenfor barn er et bidrag til at det blir lettere for barn å snakke om opplevelsene sine. Grunnen er at omsorg handler om å skape trygghet og tillit mellom mennesker (Thormann 2009:118). Det er viktig for at barn skal våge å snakke om sine opplevelser at de har trygge og at de har tillit til menneskene rundt dem.

Diakonien har mulighet til å være en medvandrer for barn når de skal finne et språk for sine opplevelse. Profetisk diakoni kan bidra til at barn forstår at de blir behandlet urettferdig og hjelpe dem til å formidle dette. Karitativ diakoni kan hjelpe barn til å finne ut om de lengter etter å motta omsorg, og bidra til at de får mulighet til å uttrykke dette. Både den profetisk og karitative diakonien har sitt opphav i Bibelen, og kan anvende denne aktivt når den skal bidra til at barn finner et språk for sine opplevelser.

⁶⁶ Se 5.2.

7 Litteraturliste

Andreasen, Ingelise Lyck. Houmøller, Karin (2004): *Børn med sematisk-pragmatiske vanskeligheter – belyst du fra en neuropsykologisk referenceramme*. Forlaget skolepsykologi.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet: *Barnevernet i Norge*

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2000/nou-2000-12/4/3/2.html?id=358179> (10.07.2013)

Bergman, Sigurd. (1992): *De nedtystades kyrka*. Bergman, Sigurd. Frostin, Per. Hennix, Kirsten. Hofmann, Manfred. Schottroff, Luise. Vernersson, Maria E., Weiderud, Peter. *De nedtystades Gud*. Stockholm: Proprius förlag.

Bibelen. (2011): Bibelselskapet

Bolger, Kerry, E. Patterson, Charlotte, J. (2001): *Developmental pathways from child maltreatment to peer rejection*. Child Development, 72, 549-568.

Bowlby, John. (1988): *A Secure Base- Clinical applications of attachment theory*. London: Tavistock/Routledge

Cicchetti, Dante. (2002): *The impact of social experience on neurobiological systems: illustration from a constructivist view of child maltreatment*. University of Rochester: Cognitive Development 17:1407-1428.

Devold, Simon Flem.(2007): *Det verste Simon*. Leserbrev i Aftenposten.

<http://www.paskrass.no/avissider/2007/200731.pdf> (08.04.2014)

Devold, Simon Flem.(2009): *Bli sett* Leserbrev i Aftenposten.

<http://www.paskrass.no/avissider/2009/200907.pdf> (28.03.2014)

Devold, Simon Flem.(2001): *Kjære Simon* Leserbrev i Aftenposten.

<http://www.paskrass.no/avissider/2001/200143.pdf> (28.03.2014)

Dønnestad, Eva. (2013): *8-12 om vold og seksuelle overgrep for deg som bor i fosterhjem eller på institusjon*.

Ungheftets UTGIVER: Bufdir. Prosjektansvarlig Handlekrafts unghefter: RVTS Sør.

http://sor.rvts.no/filestore/Filarkiv/Dokumenter/Nyhetsarkiv/445712270_8-1218.11.11_1.pdf (26.02.2013)

Engen, Liv. (2002): *Lærerens ABC- Håndbok i lese- og skriveopplæring* Oslo: N. W. Damm & Søn

Frafjord, Karine. Næss. (2010): Ser ikke barn som lider. *Foreldre & barn*. - Årg. 34, nr. 9

Fanuelsen, Olav.(2009): «Kirkens omsorgstjeneste». Johannessen, K.I, Jordheim, K., Korslien K.K. (2009)

Diakoni. En kritisk lesebok. Trondheim: Tapir akademiske forlag.

Finch, Kirsten. M. B. S. (2013): *Kan kirken være den signifikante andre? Med grunnlag i ungdom når de har en rolle som pårørende til foreldre med psykiske lidelser*. Oslo: Det teologiske menighetsfakultet

(Masteravhandling)

- Frick, Paul. J. (2003): «The 4 year stability psychopathic traits in non-referred youth». Behavioral Sciences & the Law. Special Issue: Juvenile Psychopathy. Volume 21, Issue 6, pages 713–736, November/December
- Foss, Øyvind. (2005): *Omsorgsetikk- søkelys på omsorgens motivasjon*. Oslo: Cappelen akademiske forlag
- Fure, Monica Borg. Stordahl, Gry (2009): *Spor fra virkeligheten*. Oslo: Redd Barna.
- Gulbrandsen, Liv. Mette. (RED.) (2006): *Oppvekst og psykologisk utvikling- innføring i psykologiske perspektiver*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hagtvet, Bente. Eriksen. (2004): *Språkstimulering- tale og skrift i førskolealder*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Harsem, Inga. (2009): *Barns livsmestring og livstolkning. Et kvalitativt studium av trosopplæringsprosjekt med fokus på barn i alderen 6-12 år* Oslo: Diakonhjemmet høgskole (Masteravhandling)
- Hart, Susan., Schwartz, Rikke. (2009): *Fra interaksjon til relasjon*. Oslo: Gyldendal norske forlag
- Hildyard, Kathryn, L. Wolfe, David, A. (2002): *Child neglect: developmental issues and outcomes*. Child Abuse and Neglect Volume 26, Issues 6-7, June 2002, 679-695.
- Holm, Astri Johanne. (2003): *Hvordan kan kirken, med særlig vekt på den diakonale rollen møte barn som har vært, og eller er utsatt for omsorgssvikt?* Oslo: Diakonhjemmet høgskole (Semesteroppgave)
- Howard, Rebecca. (2001): *Light in the dark places: a study of ways in which the Church could improve its response to victims of child abuse*. Contact 134, 2001,10-17. ATALS
- Høigård, Anne. (2006): *Barns språkutvikling- muntlig og skriftlig*. Stavanger: Universitetsforlaget
- Johannessen, Kai Ingolf. (2009): *Rettferd som bryr seg*. Johannessen, K.I, Jordheim, K., Korslien K.K. (2009): *Diakoni. En kritisk lesebok*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.
- Johansen, Rune. (1998): *Når omsorgen svikter*. Bladet om barn, familie og samfunn. 2/98 årg 78. Nr 186
- Jordheim, Kari. (2007): *Diakonalt perspektiv i trosopplæring. Prismet*. Oslo: IKO – forlaget.
- Jordheim, Kari (2009a): *Barnediakoni – i lys av trosopplæringreformen*. Johannessen, K.I, Jordheim, K., Korslien K.K. *Diakoni. En kritisk lesebok*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.
- Jordheim, Kari(2009b): *Plan for diakoni i Den norske kirke – en presentasjon*. Johannessen, K.I, Jordheim, K., Korslien K.K. *Diakoni. En kritisk lesebok*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.
- Johannessen, Asbjørn., Tufte, Per. Arne., Christoffersen, Line. (2010): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag
- Jægerum, Niels. (2007): *Kraft og saft i børns liv og sprog – grænsen for vores verden*. Velje: Kroghs forlag A/S
- Langballe, Åse. (2011): *Den dialogiske barnesamtalen- hvordan snakke med barn om sensitive temaer*.
<http://www.nkvt.no/biblioteket/Publikasjoner/Den-dialogiske-barnesamtalen-hvordan-snakke.pdf> (11.03.2014)

- Lorentzen, Per. (1998): *Språk og handling; språkutvikling hos vanlige og uvanlige barn*. Oslo: Tano Aschehoug
- Killén, Kari. (2009): *Svekket 1- Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget
- Killén, Kari. (2004): *Svekket- omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget
- Kirkerådet (2010): *Plan for diakon i Den norske kirke*. Oslo
- Kirkerådet (1997): *Plan for diakon i Den norske kirke*. Oslo
- Kvello, Øyvind. (2007): *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget
- Martinsen, Kari. (2003): *Omsorg, sykepleie og medisin- historisk- filosofiske essays*. (2.utgave) Bergen: Universitetsforlaget
- Mathiesen, Roger. (2008): *Sosial-pedagogisk perspektiv på individ og felleskap*. Oslo: Universitetsforlaget
- Moran, Dr Patricia. (2009): *Neglect: research evidence to inform practice*. London: Action for children.
- Nissen, Johannes. (2010): *Diakoni og menneskesyn*. Frederiksberg: Aros Forlag
- Nordstokke, Kjell. (2002): *Det dyrebare mennesket. Diakonens grunnlag og praksis*. Verbum
- Nordstokke, Kjell., Stubkjær Henrik (2005): *Det dyrebare mennesket. Diakonens grunnlag og praksis*. Unitas Forlag
- Nyeng, Frode. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Bergen: Fagbokforlaget
- Sameroff, Arnolf.J., Seifer, Ronald., Baldwin, Alfred., Baldwin, Clara. (1993): *Stability of Intelligence from Preschool to Adolescence: The Influence of Social and Family Risk Factors* (red.) Lockman, Jeffrey J. *Stability of Intelligence from Preschool to Adolescence: The Influence of Social and Family Risk Factors*. USA.
- Smith, Lars. (2002): *Tilknytning og barns utvikling*. Drammen: Høyskoleforlaget
- Statped (2011): *Foreldre som ressurs i språkutvikling og språkstimulering*. Oslo: Bredtvet kompetansesenter (nå Statped) (Film)
- Stortingsmelding nr 25 (2005-2006): *Mestring, muligheter og mening*
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/dok/regpubl/stmeld/20052006/stmeld-nr-25-2005-2006-/5.html?id=200933> (07.05.2014)
- Sundfær, Aase. (2012): *God dag, jeg er ett barn*. Oslo: Fagbokforlaget
- Sundfær, Aase. (1999): *Ung...og lovede – Barn til 31 mødre med rusproblemer i svangerskapet har blitt ungdommer*. Barne- og familieetaten: Rusmiddeldirektoratet
- Tang, Connie. M. (2008): *Working toward an conceptual definition of child neglect. Journal of Health and*

Human Services Administration Vol. 31, No. 3 (WINTER 2008), pp. 356-384. Richard Stockton collage New Jersey.

Tetzchner, Stephen.von., Feillberg, Julie., Hagtvet, Bente., Martinsen, Harald. Mjaavath., Simonsen, Per.Egil., Gram, Hanne., Smith, Lars. (2008): *Barns språk*. Oslo: Gyldendal akademiske

Thagaard, Tove. (2011): *Systematikk og innlevelse- En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

Thormann, Inger. (2009): *De voksne barn – om omsorgssvigt og resiliens*. København: Hans Reitzels forlag

Universitet i Oslo, Det humanistiske fakultet, Institutt for lingvistiske og nordiske studier: *Typisk språkutvikling hos barn* (2012): <http://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/sprakvanser/utvikling/> (31.12.2013)

Vetlesen, Arne Johan. (2001): *Omsorg – mellom avhengighet og autonomi*. Ruyter, Knut W. Vetlesen, Arne Johan (red.). *Omsorgens tvetydighet : egenart, historie og praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk

Wennass. Johan, Arnt. (2001): *Diakoni- et annerledes språk*. Oslo

Willumsen, Liv Helene. (2006): *Narratologi som tekstanalytisk redskap*. Brekke. Mary (red.) (2006) *Å begripe teksten. Om grep og begrep i tekstanalyse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Øvreeide, Haldor (2009): 3. utgave. *Samtaler med barn - metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Høyskoleforlaget

Ånonsen, Stensvold, Maria. (2012): *Hvorfor blir alle mine voksne borte? Om vold mot barn og Gudsrelasjonens potensielt livgivende betydning*. Oslo: Det teologiske menighetsfakultet (Masteravhandling)

Vedlegg: Analyse av historiene skrevet av barn

Jeg har valgt å bruke malen for narrativ analyse som Willumsen beskriver i kapittelet «Narratologi som tekstanalytisk redskap» i boken «Å begripe teksten- om grep og begrep i tekstanalyse» av Mary Brekke (Red.). Willumsen (2006:44-54) anvender noen konkrete analytiske verktøy som jeg kommer til å bruke som grunnlag for min analyse. Verktøyene er fortellerstemme, den «andre forfatteren», personstemme, fokalisering, rekkefølge, hastighet, frekvens og tematikk. Fortellerstemme er den/de som formidler historien. Det er selve drivkraften i fortellingen. Den «andre forfatteren» forekommer dersom det er andre stemmer enn fortellerstemmen som er særlig fremtreende i teksten. Personstemme forekommer dersom andre mennesker enn den som formidler historie, får fremstå med sin egen stemme og med et utbygd indre. Fokalisering er fremstilling av sanseintrykk sett fra fortellerens ståsted. Rekkefølge er tekstens oppbygging. Hastighet er rytmen i en historie, som skapes igjennom veksling mellom ulike tekstpartier. Tekstpartiene har forskjellig hastighet: skildringer, replikkvekslinger, der fortellingen «hopper over» et tidsrom, og ikke gir informasjon om hva som har hendt i det tidsrommet, osv. Den jevne «Puls» i en fortelling oppstår når tekstsekvenser med ulik hastighet avløser hverandre regelmessig. Frekvens er repetisjoner som forekommer i tekster. Tematikken beskriver alle elementene i fortellinger, både dens innhold og totale mening (ibid.).

Analyse verktøy «Lillebror»

Fortellerstemme - Det er en jeg-person som er stemmen gjennom hele historien.

Den «andre forfatteren» - Ingen andres stemmer enn jeg-persons som blir fremhevet i betydelig grad.

Personstemme- Det er ingen andres tanker eller følelser enn jeg-personen som kommer frem i historien. Det er kun gjennom jeg-personens møter med voksne at leseren får høre andres stemme. De voksne spør venninnene til jeg-personen om hvordan de har det. De sier til jeg-personen «så fin bukse du har på deg i dag».

Fokalisering - Dette forekommer to ganger, når jeg-personen beskriver hvordan hun opplever å få fingrene til lillebroren på ryggen sin «Det er skikkelig ekkelt. Fingra hans gir meg grøsninger».

Rekkefølge - Historien foregår i nåtid, hvor det er flere tilbakeblikk.

Hastighet - Det er stort sett skildringer fra jeg-personen

- Ett sted i historien er det replikkvekslinger i tilbakeblikk.

- Unntaket er et avsnitt hvor det er replikkveksling i fortid. De veksler mellom nåtid og fortid.

- Fortellingen hopper i tid. Noen steder i fortellingen kommer det ikke tydelig frem hva som har hendt først.

- Det er mye som er skjult for leserne, for eksempel hva faren egentlig gjorde mot jeg-personen og hvorfor familien har flytta.

- Historien går relativt hurtig frem. Det er alltid fremdrift, og nye momenter som blir avdekket.

Frekvens - Et sted i fortellingen er repetisjon. Jeg-personen skriver at hun tegner og skriver at hun fortsetter å gjøre det.

Tematikk - Jenta synes det er vanskelig å snakke om hvordan hun har det hjemme.

- Voksne er redd for å spørre hvordan hun egentlig har det.

- Det er sannsynlig at faren har utsatt henne for seksuelle overgrep, kanskje incest.

- Konkrete setninger som kan tolkes dit hen er for eksempel «Jeg orker ikke det, for det minner meg på en måte om han» og «Og så gjorde han de greiene med meg. Det var mest på natta at han gjorde det».

Analyse verktøy Kristoffer 11 år

Fortellerstemme - Det er en jeg-person som er stemmen gjennom hele historien.

- Den «andre forfatteren» - Ingen andres stemmer enn jeg-persons som blir fremhevet.
- Personstemme- I fortellingen er det ingen andre stemmer enn jeg-personen som uttrykkes
- Fokalisering - Det ingen fokalisering i historien.
- Rekkefølge - Historien foregår in medias res (midt i en episode Willumsen 2006:51). Det er først i andre setning det kommer helt tydelig frem at gutten er på skolen.
- Hastighet - Det er bare et tekstparti hvor gutten beskriver en av sine redsler
- Frekvens - Det er ikke repetisjon i historien
- Tematikk - Gutter er så redd for at moren skal dø når han er på skolen, fordi da kan han ikke passe på henne..

Analyse verktøy Maren 9 år

- Fortellerstemme - Det en jeg-person forteller hele historien. Maren veksler mellom å bruke første person og tredje person i historien.
- Den «andre forfatteren» - Ingen andres stemmer enn jeg-persons som blir fremhevet
- Personstemme- Det er ingen andre stemmer en jeg-personen som kommer til uttrykk i fortellingen.
- Fokalisering - I fortellingen er det ikke fokalisering.
- Rekkefølge - Historien er skrevet in media res. Leseren får ikke vite noe om hva som hender før eller etter dette utsagnet.
- Hastighet - Det er bare et tekstparti i historien. Den er en beskrivelse av en erfaring.
- Frekvens - Jeg-personen gjentar «det verste» to ganger.
- Tematikk - Jenta synes det er det verste for et barn når foreldrene er fulle.

Analyse verktøy Johanna 11 år

- Fortellerstemme - Det er en jeg-person som forteller hele historien.
- Den «andre forfatteren» - Ingen andres stemmer enn jeg-persons som blir fremhevet
- Personstemme- Det er ingen andre stemmer som kommer til uttrykk i fortellingen
- Fokalisering - I historien er det ikke fokalisering.
- Rekkefølge - Historien er skrevet in medias res. Det kommer ikke frem i fortelling hva som har gjort at hun opplever at hun ikke blir sett, eller grunnen til dette
- Hastighet - Denne fortellingen er en beskrivelse av en opplevelse, som består av et tekstparti
- Frekvens - Jenta gjentar ordet «ikke» tre steder i samme setning. Dette skriver hun i forbindelse at ingen ser henne.
- Tematikk - Et barn som opplever at hun ikke blir sett av noen

Analyse verktøy Christine 12 år

- Fortellerstemme - Det er en jeg-person som forteller hele historien.
- Den «andre forfatteren» - Ingen andres stemmer enn jeg-persons som blir fremhevet
- Personstemme- I fortellingen er det ingen andres stemmer som kommer frem
- Fokalisering - Det er ingen fokalisering i fortellingen.
- Rekkefølge - Historien er skrevet in medias res. Leserne får kun vite at jenta har skrevet til Simon om dette før og at han har svart. Dette er det eneste leserne får vite om hva som har hendt tidligere.

Hastighet - I fortellingen er det kun et tekstparti der jenta blant annet skildrer hvordan hun opplever foreldrenes krangler.

Frekvens - Jenta gjentar «Simon» to ganger. I tillegg er det en gjentakelse at hun har det så vondt og skriver at det er enda vondere. Hun gjentar at hun er redd og ikke tør, to ganger hver

Tematikk - Fortellingen er skrevet av et barn som har det vondt fordi foreldrene krangler svært mye. Kranglene involverer voldsutøvelse. Hun blir redd, men tør ikke å snakke med noen om det. Hun blir også av og til slått av foreldrene sine.